ONDERWIJS INSPECTIE
OOG VOOR KWALITEIT

Vlaanderen
is onderwijs & vorming

Evaluatie van de Examencommissie secundair onderwijs

Juni 2017

Inhoud

Samenvatting ... 3
1. Onderzoeksopzet ... 6
2. Situering ... 8
3. Onderzoeksvraag 1 - wettelijke vereisten ... 17
4. Onderzoeksvraag 2 - kwaliteitsbewaking op organisatieniveau ... 18
5. Onderzoeksvraag 3 - kwaliteit en kwaliteitsbewaking op vakniveau ... 24
5.1. Nederlands ... 24
5.2. Wiskunde ... 28
5.3. Geschiedenis ... 32
5.4. Huishoudkunde ... 37
5.5. Boekhouden / Economie ... 40
6. Sterke punten ... 44
7. Voorstellen tot bijsturing ... 44
8. Advies ... 45
Bijlage 1 Kwaliteitsborging op organisatieniveau ... 46
Bijlage 2 Toezichtkader kwaliteit toetsontwikkelingsproces op vakniveau ... 47
Bijlage 3 Omschrijving kwaliteitscriteria ... 51
Bijlage 4 Omschrijving kritische kenmerken vakgroepwerking ... 52
Bijlage 5 Lijst figuren ... 53

Samenvatting

Onderzoeksopzet

De evaluatie van de examencommissie secundair onderwijs omvat de volgende onderzoeksvragen:

1. Voldoet de examencommissie aan de wettelijke vereisten zoals bepaald in de codex secundair onderwijs?
2. In welke mate bewaakt de examencommissie de kwaliteit op organisatieniveau? We beoordelen hiervoor de volgende vijf domeinen: visie en taakstelling, medewerkers, instrumenten, procedures en organisatie.
3. Op vakniveau (Nederlands, wiskunde, geschiedenis, huishoudkunde, boekhouden/economie)
    a. Hoe kwaliteitsvol is de examinering? We beoordelen hiervoor de volgende vier fasen: toetsontwikkeling, toetsafname en beoordeling, evaluatie van de toets en inzage.
    b. In welke mate bewaakt de examencommissie de kwaliteit van de examinering? We beoordelen dit met een onderzoek van de kwaliteitsbewaking door de verschillende vakgroepen.

Situering

De onderwijsinspectie heeft de decretale opdracht om de examencommissie secundair onderwijs elke vijf jaar te evalueren. Voor u ligt het verslag van deze evaluatie. Deze eerste evaluatie vond plaats in de periode januari-juni 2017 en is uitgevoerd door een team van zeven onderwijsinspecteurs.

De examencommissie (die deel uitmaakt van AHOVOKS, het Agentschap voor Hoger Onderwijs, Volwassenenonderwijs, Kwalificaties en Studietoelagen) onderging de laatste vijf jaar een aantal grote vernieuwingen: van een vraag- naar een aanbodgestuurde werking, een nieuwe organisatiestructuur met twee teams (team toetsing en team organisatie en planning), de aanpassing van de examenprogramma's (vakfiches), een ambitieuze projectwerking (een nieuwe examinering bso, digitalisering van de examens …). Het aantal kandidaten groeit gestaag (een stijging van 70 % tussen 2013 en 2016).

Gemiddeld slaagt bijna 67 % van de kandidaten voor een examen. Bijna 70 % van de diploma's die de examencommissie uitreikt, zijn diploma's bso. Een gemiddelde kandidaat haalt zijn diploma of getuigschrift in één tot anderhalf jaar.

Resultaten

1) De examencommissie voldoet aan de wettelijke vereisten

De examencommissie respecteert de reglementering. Dit wil zeggen dat ze in orde is met de tien wettelijke vereisten.

2) De kwaliteitsbewaking op organisatieniveau voldoet

Het besluit van de Vlaamse Regering houdende de codificatie betreffende het secundair onderwijs van 17 december 2010 en het ondernemingsplan van AHOVOKS zijn richtinggevend voor de *taakstelling* van de examencommissie. Zo bevat het ondernemingsplan duidelijke indicatoren voor de examenorganisatie en een kwaliteitstraject met zes acties voor de examencommissie. Het plan vertaalt zich in een actieplan voor het

managementteam en in een ambitiebepaling voor het team toetsing. Het team organisatie en planning werkt minder strategisch en meer ad hoc.

Voor de acties uit het kwaliteitstraject werkt de examencommissie met projecten of met acties die zijn opgenomen in de ambitiebepaling van het team toetsing. Een meer gerichte gegevensverzameling en – analyse is nodig om aandachtspunten beter te identificeren en aan te pakken.

Het team toetsing besteedt de nodige aandacht aan het expliciteren van de kwaliteitseisen in verband met de deskundigheid van haar *medewerkers*. De aanvangsbegeleiding en de deskundigheidsbevordering zijn kwaliteitsvol uitgewerkt in de vorm van interne en externe nascholing, collegiale consultatie, projectwerking. De professionaliseringsgraad van de externe medewerkers is verschillend. Dit is een aandachtspunt. De kwaliteitseisen voor de deskundigheid van de medewerkers van het team organisatie en planning zijn minder specifiek geformuleerd in hun functieprofiel.

De kwaliteitsbewaking van de *instrumenten* (zoals vakfiches, examenvragen, examens en beoordelingswijzers en –modellen) is in volle ontwikkeling en zal ook in de toekomst de nodige aandacht vragen. De examencommissie is zich hiervan bewust en onderkent ook hier de nood aan een systematische zorg voor kwaliteit.

Draaiboeken, handleidingen en flows bevatten duidelijke *procedures* voor het toetskader, de toetsontwikkeling, de toetsafname, de beoordeling van de toetsen, de evaluatie van het toetsproces, het verloop van de examens en de inzage. De medewerkers tonen zich verantwoordelijk en mede-eigenaar van processen en procedures. Een grote uitdaging voor de examencommissie is de ontwikkeling van nieuwe draaiboeken, handleidingen en flows voor het nieuwe bso-aanbod en de ingebruikname van het nieuwe examencentrum in het Consciencegebouw in 2018.

Om haar doelen te realiseren *organiseert* de examencommissie zich als een lijn-staforganisatie aangevuld met een projectorganisatie. Het managementteam zorgt voor eenheid van leiding, neemt beleidsbeslissingen en laat de uitvoering over aan de onderliggende niveaus waar de specifieke expertise zit. De medewerkers kennen hun bevoegdheden en verantwoordelijkheden en weten zeer goed wat van hen verwacht wordt. Ze geven aan dat er gewerkt wordt onder grote tijdsdruk omdat het laten doorgaan van de geplande examens prioriteit heeft. De organisatie zit volop in een ontwikkelingstraject en er zijn nog werkpunten. Het managementteam kent deze werkpunten en neemt ze op in verbeteracties of projecten.

De examencommissie kan bogen op een sterke resultaats- en innovatiegerichte cultuur die ervoor zorgt dat ze het maximum haalt uit de beschikbare mensen en middelen.

3) De vakonderzoeken: een verhaal in evolutie

De individuele vakverslagen zijn terug te vinden in het evaluatieverslag. Hier geven we de algemene bevindingen weer over zowel de kwaliteit als over de kwaliteitsbewaking van de examinering.

De *toetsontwikkeling* gebeurt doorgaans kwaliteitsvol. De toetsvragen zijn afgestemd op de eindtermen en de vakfiches. De vragen worden gescreend op representativiteit, haalbaarheid en duidelijkheid. De goed doordachte toetsmatrijzen zijn hiervoor richtinggevend. Binnen de vakgroepen zijn er – met het oog op transparant en objectief evalueren - heldere afspraken over de toetsontwikkeling en kwaliteitsvol toetsen. Ook voor de kandidaten is de informatie in de vakfiches en op de examens voldoende transparant.

Voor de vraagstelling stellen zich echter nog een aantal werkpunten. Gesloten vragen, meerkeuzevragen en invulvragen peilen niet altijd naar het juiste beheersingsniveau en de te bereiken competenties en zijn niet altijd afgestemd op de leefwereld van de kandidaten.

De *toetsafname en beoordeling* verlopen transparant. De vakfiches bevatten voldoende informatie voor de kandidaten om zich op het examen voor te bereiden. De leerinhouden zijn duidelijk omschreven en geïllustreerd met voorbeelden. De verdeling van de punten over de verschillende componenten van het leer- en examenprogramma is helder. Er zijn ook duidelijke afspraken over het verloop van het examen en het gebruik van hulpmiddelen. In de praktijk zit er soms ruis op de communicatie (bv. het correct gebruik van de examentijd, het resetten van de rekentoestellen).

Voor zorgkandidaten biedt de examencommissie compenserende of ondersteunende maatregelen aan zoals meer tijd of een aangepaste presentatievorm van de vraagstelling. De doeltreffendheid van deze maatregelen is nog niet geanalyseerd.

Omwille van de gelijkgerichtheid stellen de vakgroepen correctiesleutels en beoordelingsmodellen op die de beoordelingscriteria en de puntenverdeling bevatten. De criteria voldoen doorgaans aan de doelstellingen van de vakfiche. Bij open vragen laten de beoordelingscriteria echter soms nog interpretatiemogelijkheden toe.

De vakgroepen zorgen voor de inhoudelijke opvolging en *evaluatie* van de toetsen. Ze doen dit aan de hand van verschillende instrumenten waaronder de toetsmatrijzen en de screeningswijzers. Dit gebeurt met wisselend succes. In de ene vakgroep is het PDCA-kwaliteitsdenken duidelijk herkenbaar in de evaluatie van de examens en de toetsvragen, in de andere vakgroep gebeurt de kwaliteitsbewaking van haalbaarheid, evenwicht, samenhang en validiteit van de onderdelen en het geheel nog onvoldoende systematisch.

De procedure van het *inzagerecht* is duidelijk omschreven in het examenreglement. De vakgroepen organiseren op regelmatige tijdstippen dergelijke sessies. De kandidaten krijgen een overzicht van de scores op elke vraag en kunnen de verbetersleutel consulteren. De feedback aan de kandidaten is beperkt tot een standaardformulering met vermelding of de opmerking al dan niet wordt weerhouden en de score al dan niet bijgestuurd. Ze krijgen geen inhoudelijke feedback. Onderbouwing van de scores en de gemaakte fouten gebeurt enkel in geval van een formele betwisting. Bij de praktijkexamens kunnen de kandidaten hun evaluatiefiche inzien en krijgen ze rechtstreeks mondelinge feedback van de examinatoren waardoor de nood aan inzage daar zeer beperkt tot nihil is.

Bij de *kwaliteitsbewaking van de examinering* spelen de vakgroepen een grote rol. Ze nemen al verschillende initiatieven om die kwaliteit te verhogen: transparanter maken van de beoordelingscriteria, systematisch screenen en analyseren van de examenresultaten en van de opmerkingen bij de inzages, gelijkgerichtheid bevorderen van de correctoren, uitbreiden van de vragendatabanken en optimaliseren van de toetsvragen in het digitale systeem, opzetten van een zelfevaluatie, volgen van vakgerichte nascholingen … De systematiek van de kwaliteitsborging is niet altijd gegarandeerd en de kwaliteitscirkel wordt niet altijd volledig doorlopen. De geringe grootte van de vakgroepen ligt hier soms aan de basis van.

Sterke punten, voorstellen tot bijsturing en advies

Het evaluatieverslag eindigt met de sterke punten van de examencommissie, voorstellen tot bijsturing en een advies aan de Vlaamse Regering. Het geheel voldoet aan de verwachtingen. Er zijn enkele punten tot bijsturing maar de sterke punten overwegen met daarbij een aantal duidelijke voorbeelden van goede praktijk.

1. Onderzoeksopzet

De decretale basis van de evaluatie

De juridische grondslag voor de evaluatie is art. 256/10 van het Besluit van de Vlaamse Regering houdende de codificatie betreffende het secundair onderwijs (17/12/2010): "De examencommissie wordt om de vijf jaar geëvalueerd door de onderwijsinspectie. Het evaluatieverslag, met eventuele voorstellen tot bijsturing, wordt bezorgd aan de Vlaamse Regering."

Een evaluatie met drie onderzoeksvragen

De evaluatie omvat volgende onderzoeksvragen:

1) Voldoet de examencommissie aan de wettelijke vereisten zoals bepaald in de codex secundair onderwijs?
2) In welke mate bewaakt de examencommissie de kwaliteit op organisatieniveau? We beoordelen hiervoor de volgende vijf domeinen: visie en taakstelling, medewerkers, instrumenten, procedures en organisatie.
3) Op vakniveau (Nederlands, wiskunde, geschiedenis, huishoudkunde, boekhouden/economie)
    a. Hoe kwaliteitsvol is de examinering? We beoordelen hiervoor de volgende vier fasen: toetsontwikkeling, toetsafname en beoordeling, evaluatie van de toets en inzage.
    b. In welke mate bewaakt de examencommissie de kwaliteit van de examinering? We beoordelen dit met een onderzoek van de kwaliteitsbewaking door de verschillende vakgroepen.

De wettelijke vereisten worden bepaald door art. 256 van het Besluit van de Vlaamse Regering houdende de codificatie betreffende het secundair onderwijs (17/12/2010).

Voor de beschrijving van de kwaliteitsbewaking op organisatieniveau hanteren we het begrippenkader dat ook door de examencommissie gebruikt wordt. Dit kader bestaat uit vijf bouwstenen die samen de kwaliteit van de processen en van de examinering borgen (zie bijlage 1).

Voor de beoordeling van de kwaliteitsbewaking op organisatieniveau hanteren we de kwaliteitscirkel (Plan-Do-Check-Act) en een vierpuntenschaal:

1	2	3	4
voldoet niet	voldoet enigszins	voldoet grotendeels	voldoet volledig

Voor de evaluatie van de kwaliteit van de examinering op vakniveau hanteren we de fasen van het toetsontwikkelingsproces die de examencommissie gebruikt. We beoordelen deze verschillende fasen aan de hand van zes kwaliteitscriteria: validiteit, betrouwbaarheid, haalbaarheid, transparantie, authenticiteit en betrokkenheid. Ook voor deze kwaliteitscriteria gebruiken we de omschrijvingen van de examencommissie. Voor verdere informatie over de fasen van het toetsontwikkelingsproces en de kwaliteitscriteria: zie bijlage 2 en bijlage 3.

Voor de kwaliteitsbewaking van de examinering beoordelen we de vakgroepwerking aan de hand van vier kritische kenmerken: expertiseopbouw, expertise-uitwisseling, kwaliteitsbewaking en innovatie. Voor deze kritische kenmerken (zie bijlage 4) baseren we ons op literatuur over vakgroepwerking en het 'Bronnendocument referentiekader voor onderwijskwaliteit'[1].

[1] Zie https://www.vlaanderen.be/nl/publicaties/detail/van-rok-naar-ok-naar-inspectie-2-0

Een 'selectieve' evaluatie op vakniveau

Omdat we niet alle vakken kunnen onderzoeken, selecteerden we vakken binnen bepaalde studierichtingen. De keuze van de vakken en studierichtingen werd bepaald door een vooronderzoek met bijzondere aandacht voor het volume van de examens, de examenvorm en een evenwichtige spreiding over de clusters van vakken.

Gegevensverzameling

De gegevensverzameling gebeurde aan de hand van gesprekken, observaties en documentenanalyse. De onderwijsinspectie wil hier benadrukken dat ze steeds kon rekenen op de bereidwillige medewerking van de examencommissie om documenten ter beschikking te stellen, gesprekken te organiseren en observaties mogelijk te maken. Het onderzoek verliep in een open, constructieve sfeer met vanuit de examencommissie een duidelijke bekommernis voor kwaliteitsborging en -verbetering.

Geselecteerde vakken/studierichtingen

1ste graad A-stroom	**2de graad**		**3de graad**
Wiskunde **Nederlands**	***aso***	**Geschiedenis**	• **Wiskunde** (Studierichtingen Economie-moderne talen, Humane wetenschappen, Latijn-moderne talen, Latijn-wetenschappen, Moderne talen-wetenschappen (basisvorming wiskunde)) • **Nederlands**
	tso/kso		• **Economie: algemene economie + bedrijfseconomie** (Studierichting handel) • **Boekhouden** (Studierichting handel) • **Geschiedenis** • **Huishoudkunde PV (Praktisch Vak) + TV (Technisch Vak)** (Studierichting sociale en technische wetenschappen)
	bso		• **Wiskunde** (Studierichtingen Kantoor-Kantooradministratie en gegevensbeheer, Kantoor-Logistiek) • **Nederlands** • **Geschiedenis**

2. Situering[2]

Historiek

De huidige werking van de examencommissie secundair onderwijs (verder 'examencommissie') is in weinig te vergelijken met haar werking voor 2010. Tot 2009 konden kandidaten voor de examencommissie zich per post inschrijven voor examens van om het even welke studierichting in het secundair onderwijs. Via kortlopende detacheringen van een drietal maanden werden (oud-)leraren ingeschakeld voor het opstellen, afnemen en corrigeren van examens. Praktijkexamens vonden plaats in een onderwijsinstelling. De overwegend mondelinge examens gingen in twee zittijden door in het examencentrum in Anderlecht. Daar waren ook de vier verschillende secretariaten van de examencommissie gevestigd.

In 2010 verhuist de examencommissie van het Agentschap voor Onderwijsdiensten (AgoDi) naar het nieuw opgerichte Agentschap voor Kwaliteitszorg in Onderwijs en Vorming (AKOV), ondertussen opgegaan in het Agentschap voor Hoger Onderwijs, Volwassenenonderwijs, Kwalificaties en Studietoelagen (AHOVOKS). Ze verhuist ook letterlijk: de secretariaten worden in het Hendrik Consciencegebouw van het Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming ondergebracht en herleid tot één secretariaat. De elektronische verwerking van inschrijvingen en de ontwikkeling van een examenplatform komen op gang.

Vanaf 2012 maakt de examencommissie vanuit een nieuwe regelgeving de omslag van een vraag- naar een aanbodgestuurde werking. Voortaan kunnen kandidaten zich enkel inschrijven voor de examens van een beperkt aantal studierichtingen. Deze studierichtingen moeten de mogelijkheid bieden tot zelfstudie en een voldoende aantal kandidaten hebben. De examens worden op permanente basis georganiseerd, in vijf periodes per jaar. Er worden transparante deliberatieregels opgesteld en de kandidaten krijgen de mogelijkheid om vrijstellingen aan te vragen. Voor dit laatste wordt een vrijstellingencommissie opgericht. Schriftelijke examens krijgen het overwicht. Een vaste groep van gedetacheerde interne medewerkers geven voortaan het pedagogische luik vorm. Ze zorgen voor een vernieuwing van de examenprogramma's, die de onderwijsinspectie moet goedkeuren. Een zorgbeleid voor kandidaten krijgt vorm. Een project rond de digitalisering van examens gaat van start.

Na een evaluatie samen met het auditbureau Ernst & Young in 2014, vindt een tweede hervorming plaats. De examencommissie hertekent haar organisatiestructuur door twee teams te creëren: één voor organisatie en planning en één voor toetsing met telkens een coördinator aan het hoofd. De coördinator is verantwoordelijk voor de efficiënte en resultaatsgerichte werking van zijn team en stuurt de kwaliteitsbewaking aan. Voor het team toetsing worden per vakgebied vakgroepverantwoordelijken aangesteld, naast een voldoende stabiele kern van langdurig gedetacheerde interne medewerkers voor de verschillende vakgebieden. Voorts start de examencommissie met projectwerking om verbeterpunten aan te pakken. Het gaat om projecten voor toetsanalyse, diversiteit, een elektronische vragendatabank, de hervorming van examens en de wijziging van het aanbod in het beroepssecundair onderwijs (bso), onderzoekscompetenties. Het wordt ook mogelijk voor buitenlandse kandidaten en gedetineerden om examens af te leggen bij de examencommissie.

In 2017 komt de digitalisering van de examens op kruissnelheid. De nieuwe functie van communicatieverantwoordelijke moet de communicatie met kandidaten en het onderwijsveld transparanter maken. Het netwerken met experten en belanghebbenden krijgt een meer gerichte aandacht. Nieuwe projecten over de optimalisering van de mondelinge examens en de inzage van examens krijgen hun uitrol. In januari 2018 start de vernieuwde examinering bso op basis van assessment en portfolio. De examencommissie kijkt ook uit naar de

[2] De figuren en cijfers komen uit interne documenten van de examencommissie, ons bezorgd tijdens de evaluatie.

ingebruikname van haar nieuwe examencentrum dat in de loop van 2018 zijn onderdak zal krijgen in het gerenoveerde Consciencegebouw. Dit examencentrum is ontworpen met het oog op een hedendaagse examenafname met een uitbreiding van het aantal computers, cockpits voor de afname van mondelinge examens en aangepaste ruimtes voor assessment.

Context

De examencommissie biedt een tweede kans aan jongeren en volwassenen om een getuigschrift of diploma secundair onderwijs te behalen. Ze organiseert daartoe op permanente basis een examenaanbod voor verschillende studierichtingen. De examencommissie is met andere woorden geen onderwijsverstrekker. Anders dan de onderwijsverstrekkers kent ze haar kandidaten niet en doet ze niet aan leerbegeleiding. Net als de onderwijsverstrekkers reikt de examencommissie wel getuigschriften uit voor de eerste en tweede graad en diploma's voor de derde graad. Zoals wettelijk voorgeschreven ontwikkelt ze haar examenprogramma's, de zogenaamde vakfiches, op basis van onderwijskwalificaties, eindtermen of leerplandoelstellingen van het voltijds secundair onderwijs. Deze vakfiches moeten ter goedkeuring worden voorgelegd aan de onderwijsinspectie. De vakfiches vervullen meerdere functies. Ze zijn bedoeld als contract met de kandidaat voor een valide, betrouwbaar, haalbaar en transparant examen. Ze vormen de toetstechnische blauwdruk op basis waarvan de examencommissie de examens ontwerpt, afneemt en corrigeert. Daarnaast zijn ze ook een instrument om de gelijkwaardigheid van diploma's te bewaken. De examencommissie actualiseert momenteel de vakfiches en heeft hiervoor een planning en een vademecum opgesteld.

De examencommissie houdt de inschrijvingskost met 31 euro bewust laag. Iedere kandidaat kan per jaar driemaal deelnemen aan hetzelfde examen, dat minstens vijfmaal per jaar georganiseerd wordt. Binnen de twee maanden moet elke kandidaat kunnen deelnemen aan een verplichte infosessie, daarna binnen de vier maanden aan een examen. In afwachting van het nieuwe examencentrum in het Consciencegebouw vinden de meeste examens van de examencommissie momenteel nog plaats in het examencentrum in Anderlecht.

Om de examens zo efficiënt mogelijk te laten verlopen, kiest de examencommissie voor een maximale digitalisering. Digitale examens bieden het voordeel van een uniforme afname en een meer gelijkgerichte, want grotendeels automatische correctie, naast een besparing op personeelskosten voor correctoren. In 2016 verliep 32 % van de examens digitaal. Voor 2019 verwacht de examencommissie dat 70 % van de examens digitaal zal verlopen. Een volledige digitalisering is niet mogelijk. Bepaalde eindtermen zijn moeilijk digitaal te testen met het huidige systeem. Mondelinge examens voor de talen en de recente vernieuwingen in de examenafname voor het bso met portfolio en assessment vragen om een 'fysieke' inbreng van examinatoren en correctoren.

Het vertrek van de coördinator toetsing en de langer dan verwachte zoektocht naar een geschikte vervanger heeft het afgelopen werkjaar een aantal ontwikkelingen vertraagd. Het vernieuwde managementteam kan vanaf september 2017 opnieuw op volle kracht aan de slag.

Input

Personeel

Figuur 1 Organogram Examencommissie

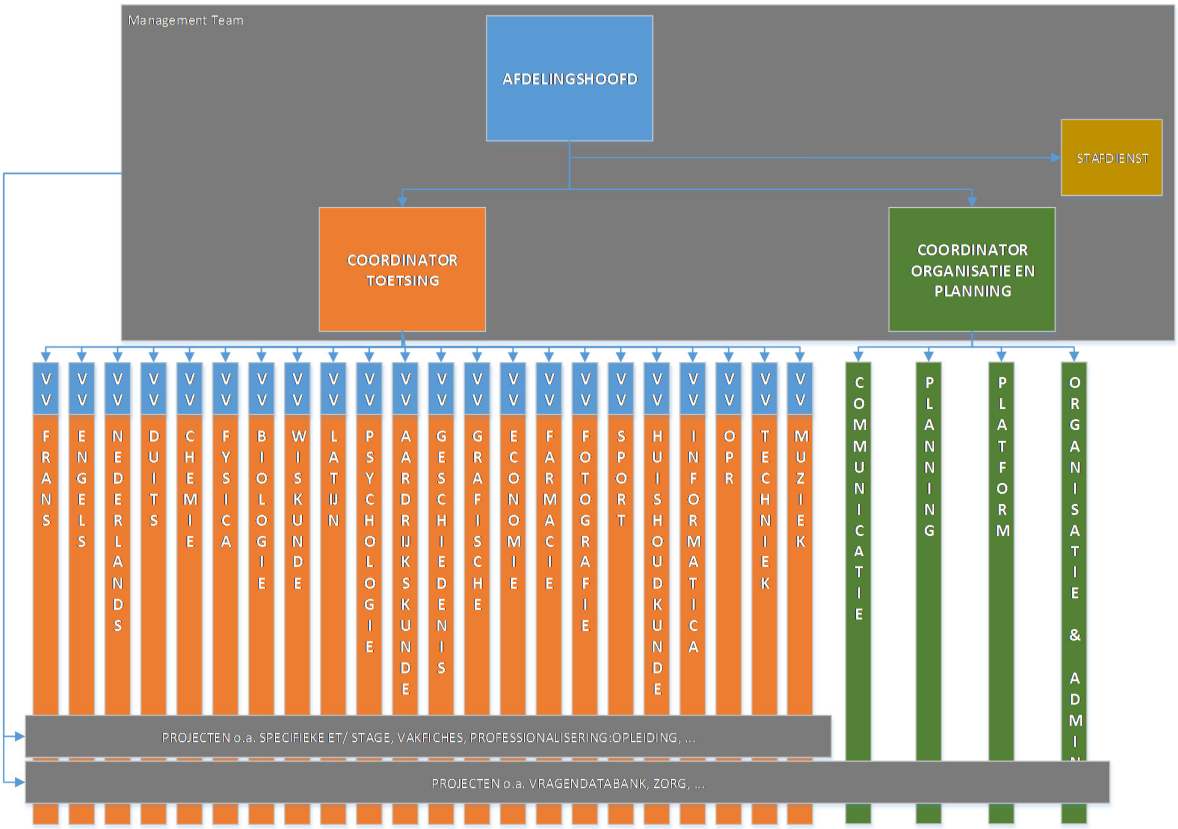

Figuur 1 toont het organogram van de examencommissie. De examencommissie heeft de structuur van een lijn-staforganisatie. Aan het hoofd van de examencommissie staat het afdelingshoofd. Zij vormt samen met de coördinator organisatie en planning, de coördinator toetsing en zijn adjunct en de stafmedewerker het managementteam.

Begin 2017 telt het team organisatie en planning elf personen, vier ambtenaren en zeven gedetacheerden, goed voor 9,7 voltijdse equivalenten (VTE). Elke medewerker heeft een specifiek takenpakket: planning, helpdesk, IT-ondersteuning, diversiteitsbeleid, betalingen, vrijstellingen, communicatie en administratieve ondersteuning. Ze zijn ook back-up voor specifieke taken van collega's. Daarnaast springen de medewerkers waar nodig in bij de dagelijkse werking van het team organisatie en planning.

Het team toetsing telt 34 personen, waaronder één ambtenaar en 31 gedetacheerden, samen 23,7 VTE. Meerdere medewerkers werken minder dan halftijds voor de examencommissie. Van deze personen zijn er negentien vakverantwoordelijken. Zij worden aangestuurd door de coördinator toetsing. De vakverantwoordelijken bewaken de kwaliteit van het toetsproces voor hun vakgebied via de vakgroepen. Over de vakgroepen verspreid zijn vijftien toetsontwikkelaars actief. Om de gelijkgerichtheid te bewaken binnen de clusters van vakken, is het afgelopen jaar de functie van clusterverantwoordelijke in het leven geroepen. Het gaat om vijf clusterverantwoordelijken: voor Economie & Organisatie, Mens & Maatschappij, Praktijkvakken, STEM, Talen & Cultuur.

Een pool van vaste en occasionele externe medewerkers vult het team toetsing aan. In 2016 ging het om 189 personen die (een combinatie van) verschillende functies opnemen: opsteller, examinator, corrector of toezichter van examens. Volgens de examencommissie zijn externe medewerkers, zeker voor kleinere vakgebieden, niet gemakkelijk te vinden.

De examencommissie kan verder een beroep doen op ondersteunende diensten van het eigen agentschap of van het Ministerie van Onderwijs en Vorming voor bijvoorbeeld IT of databeheer.

Kandidaten

De examencommissie is er voor al wie een getuigschrift of diploma secundair onderwijs wil behalen, ongeacht zijn of haar voorgeschiedenis. Er is geen leeftijds- of nationaliteitsvereiste voor de kandidaten. De enige voorwaarde is dat de kandidaat een infosessie volgt en zich daarna inschrijft op het elektronische platform. Figuur 2 toont een overzicht van het aantal registraties bij deelname aan de infosessie, het aantal inschrijvingen voor een studierichting op het examenplatform en het aantal deelnames aan ten minste één examen voor de examencommissie voor het jaar 2016.

Figuur 2 Registraties, inschrijvingen en deelnemers - 2016

Registraties		**Inschrijvingen**		**Deelnemers**	
Man	Vrouw	Man	Vrouw	Man	Vrouw
2448	2038	2179	1875	2919	2452
4486		**4054**		**5371**	

De meeste kandidaten komen uit de provincie Antwerpen, gevolgd door de provincies Oost-Vlaanderen en Vlaams-Brabant (figuur 3).

Figuur 3 Registraties, inschrijvingen en deelnames per provincie - 2016

Provincie	Registraties	Inschrijvingen	Deelnames
Brussels Hoofdstedelijk gewest	4,8 %	4,7 %	4,6 %
Antwerpen	39,2 %	40,6 %	41,3 %
Oost-Vlaanderen	18,6 %	19 %	18,2 %
Limburg	12,3 %	10,9 %	10,3 %
West-Vlaanderen	8,8 %	8,9 %	9,3 %
Waals Gewest	0,7 %	0,7 %	0,8 %
Vlaams-Brabant	15,5 %	15,3 %	15,6 %
Eindtotaal	**100 %**	**100 %**	**100 %**

Figuur 4 toont dat tussen 2013 en 2016 het aantal unieke deelnemers met ongeveer 70 % gestegen is. Deze stijging heeft een grote impact op de dagelijkse werking van de examencommissie.

Figuur 4 Evolutie aantal deelnemers

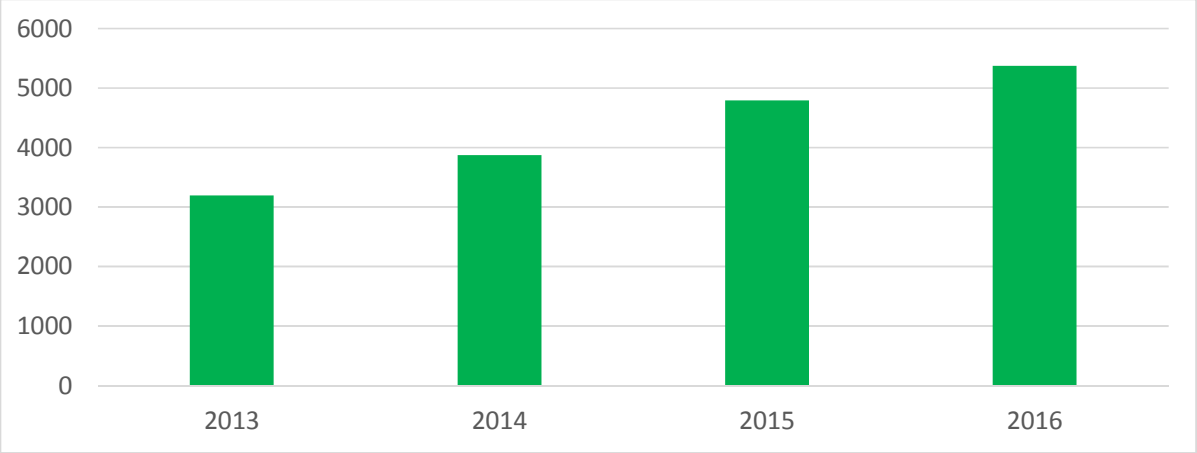

Enkele andere cijfers over de kandidaten van 2016:

- 29,5 % heeft een moeder met het getuigschrift basisonderwijs als hoogst behaalde diploma.
- 27,5 % heeft een andere thuistaal dan het Nederlands.
- 14 % dient een aanvraag in tot vrijstelling(en). Ongeveer de helft van deze aanvragen gebeurt op basis van de resultaten behaald in het laatste jaar secundair onderwijs met een C-attest verbonden aan het eindrapport.
- 9 % van de kandidaten volgt huisonderwijs of privéonderwijs.
- 7 % zijn zorgkandidaten met fysieke beperkingen, leerstoornissen of andere geattesteerde problematieken. Het aantal zorgkandidaten blijft over de jaren heen vrij stabiel.
- 1 % van de kandidaten zijn gedetineerden.

De meeste cijfergegevens van de examencommissie komen uit de vragen die de deelnemers bij registratie op het examenplatform moeten invullen. De examencommissie werkt momenteel samen met de diensten van het Ministerie van Onderwijs en Vorming om het datawarehouse van het regulier en volwassenenonderwijs te koppelen aan het eigen examenplatform. Op die manier zijn er meer gegevens beschikbaar om evoluties te monitoren en te duiden. Ook zal het mogelijk zijn om te onderzoeken of en waar de kandidaten terechtkomen in het vervolgonderwijs.

Output

In 2016 reikte de examencommissie 1501 getuigschriften en diploma's uit. Het merendeel daarvan (96,4 %) zijn diploma's secundair onderwijs. Van deze diploma's zijn 69,4 % diploma's bso (figuur 6). De verdeling van de diploma's en getuigschriften over de graden toont een duidelijk overwicht van de derde graad met 96,4 % (figuur 7).

Figuur 5 Getuigschriften en diploma's - 2016

Graad	Opleidingsvorm	Aantal
1	A	23
2	aso	20
2	bso	6
2	kso	1
2	tso	4
3	aso	284
3	bso	1004
3	kso	16
3	tso	143
TOTAAL		**1501**

Figuur 6 Verdeling diploma's secundair onderwijs over de onderwijsvormen - % - 2016

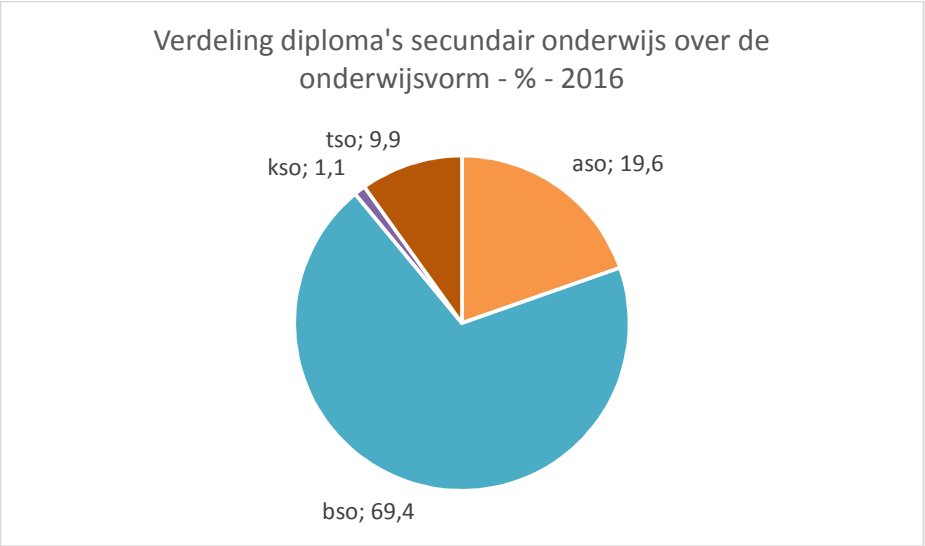

Figuur 7 Verdeling diploma's en getuigschriften over de graden - % - 2016

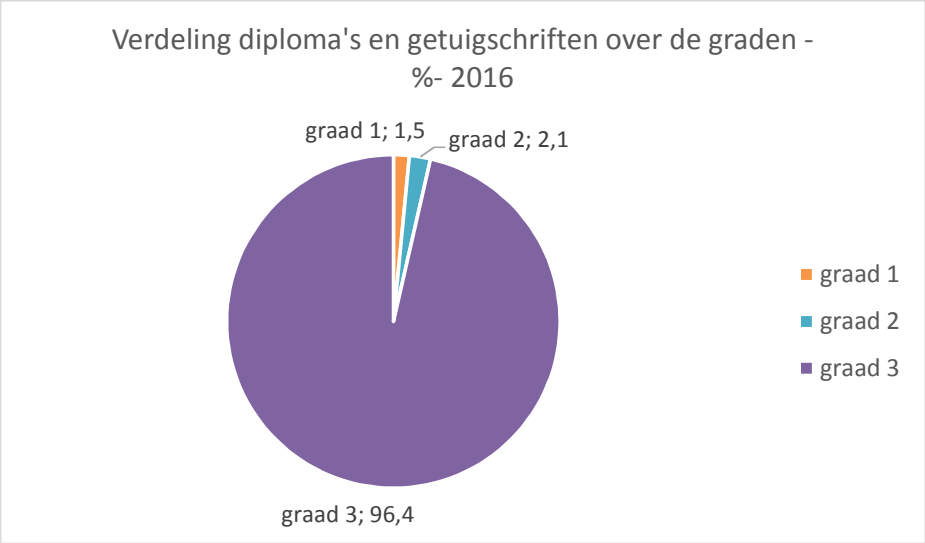

Opmerkelijk zijn de aan- en afwezigheidscijfers voor de examens. 24,6 % van de kandidaten komt na een inschrijving niet opdagen (figuur 8). Deze examens zijn georganiseerd en hebben bijgevolg een budgettaire impact.

Figuur 8 Ingeschreven examens t.o.v. aanwezigheid

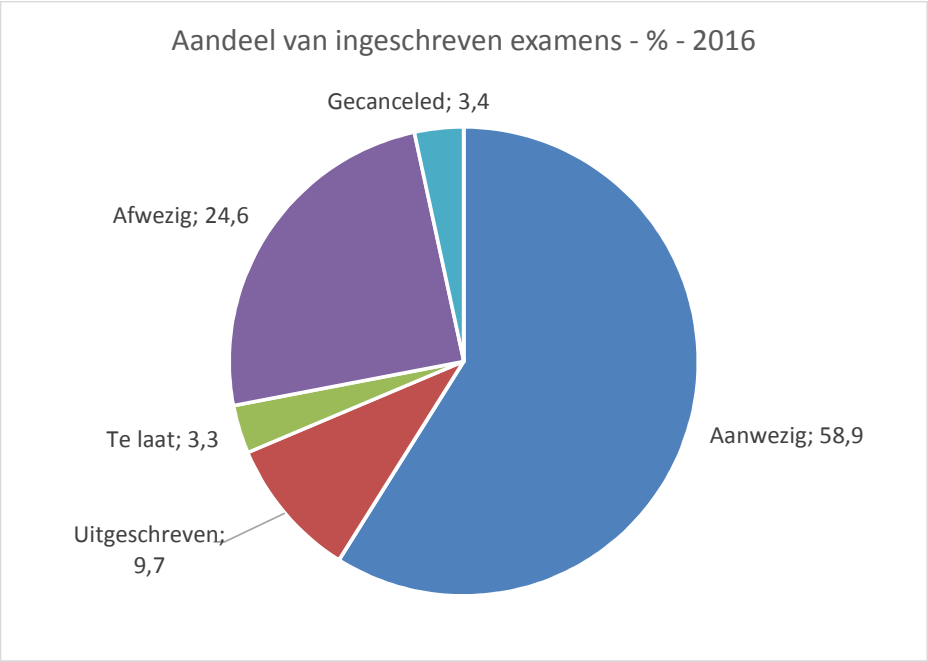

Figuur 9 Aantal afgelegde examens en slaagpercentages - 2016

	Afgelegde examens	Geslaagd	Slaagpercentage
1	520	359	69 %
A	520	359	69 %
2	1360	894	65,7 %
aso	736	462	62,8 %
bso	426	302	70,9 %
kso	25	13	52 %
tso	173	117	67,6 %
3	33396	22285	66,7 %
aso	6128	3310	54 %
bso	21200	15457	72,9 %
kso	439	275	62,6 %
tso	5629	3243	57,6 %
Eindtotaal	**35276**	**23538**	**66,7 %**

Gemiddeld slaagt 66,7 % van de kandidaten voor een examen (figuur 9). Voor de examens van de derde graad bso liggen de slaagcijfers het hoogst (72,9 %). Er is een duidelijk verschil met de slaagcijfers voor de examens van de derde graad aso (54 %). Omdat het profiel van de kandidaten niet gekend is, zijn de verschillen tussen de onderwijsvormen moeilijk te duiden.

Van de georganiseerde examens in 2016 zijn 38,5 % schriftelijke examens, 31,8 % digitaal (zie figuur 10).

Figuur 10 Type examens aandeel - % - 2016

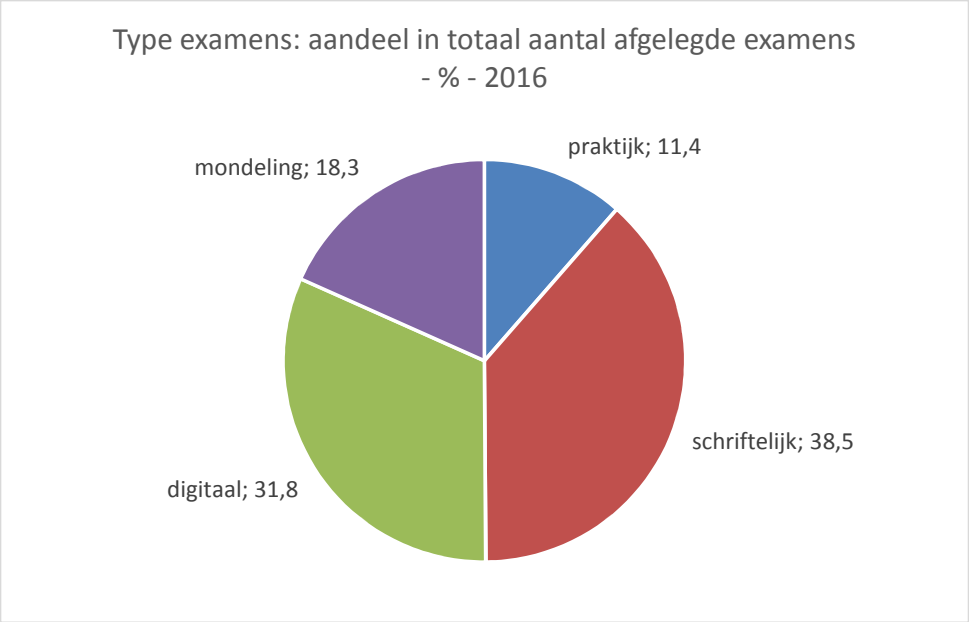

De periode vanaf registratie, inschrijving of deelname aan het eerste examen tot aan het behalen van een getuigschrift of diploma verschilt sterk van kandidaat tot kandidaat. Daarom geven we hieronder de mediaan van de doorlooptijd in dagen. Een gemiddelde kandidaat doet er ongeveer een jaar tot anderhalf jaar over om zijn diploma of getuigschrift te behalen.

Figuur 11 Doorlooptijd in dagen - mediaan

	Aantal	Dagen vanaf registratie	Dagen vanaf inschrijving	Dagen vanaf deelname
Man	764	496	445	372
Vrouw	555	476	459	385

3. Onderzoeksvraag 1 - wettelijke vereisten

De examencommissie respecteert de wettelijke vereisten zoals bepaald in art. 256 van het Besluit van de Vlaamse Regering houdende de codificatie betreffende het secundair onderwijs (17/12/2010).

Wettelijke vereisten	Ja/nee
De examencommissie stelt een examenreglement op en maakt dit bekend.	Ja
De examencommissie organiseert voor de uitreiking van studiebewijzen (het getuigschrift van de eerste graad van het secundair onderwijs; het getuigschrift van de tweede graad van het secundair onderwijs; het diploma van secundair onderwijs) op permanente basis examens.	Ja
De examencommissie bepaalt over welke structuuronderdelen van het voltijds secundair onderwijsaanbod, zoals dat door de Vlaamse Regering is vastgelegd, examens kunnen worden afgelegd.	Ja
Het examenprogramma wordt ontwikkeld door de examencommissie, rekening houdend met de onderwijskwalificaties beschreven krachtens het decreet van 30 april 2009 betreffende de kwalificatiestructuur.	Ja
Elk examenprogramma wordt, voorafgaand aan de invoering, door de onderwijsinspectie goedgekeurd.	Ja
De examencommissie regelt de praktische uitvoeringsbepalingen met betrekking tot de inschrijvingsvoorwaarden.	Ja
De examencommissie stelt intern een subcommissie samen die bevoegd is voor het verlenen van vrijstelling van examen over bepaalde vakken aan een kandidaat die het bewijs levert van kennis van de desbetreffende leerinhouden.	Ja
De examencommissie voorziet in een interne beroepsmogelijkheid voor de kandidaat tegen een omstreden beslissing "niet geslaagd". Het beroepsorgaan heeft volheid van bevoegdheid. Bij mededeling aan de kandidaat van de beslissing "niet geslaagd" wordt op de mogelijkheid tot beroep en op de overeenkomstige procedure gewezen.	Ja
Voor de samenstelling van de examencommissie gelden volgende voorwaarden: • De betrokken instantie stelt competentieprofielen op die variëren naargelang van de aard van de prestaties van de medewerkers. • De oproep tot kandidaat-medewerkers wordt ten minste via de website van de betrokken instantie bekendgemaakt telkens er plaatsen te begeven zijn; de betrokken instantie selecteert de medewerkers door toetsing van het individuele profiel aan het competentieprofiel ten minste op basis van interviews; de lijst van de geselecteerde medewerkers wordt via de website van de betrokken instantie gepubliceerd.	Ja
De examencommissie stelt een jaarverslag op dat wordt ingediend bij de Vlaamse Regering en het Vlaams Parlement.	Ja

4. Onderzoeksvraag 2 - kwaliteitsbewaking op organisatieniveau

Voor de beoordeling van de kwaliteitsbewaking op organisatieniveau hanteren we de kwaliteitscirkel (Plan-Do-Check-Act) en een vierpuntenschaal:

1	2	3	4
voldoet niet	voldoet enigszins	voldoet grotendeels	voldoet volledig

Visie en taakstelling		
Visie en taakstelling zijn gebaseerd op de wettelijke kaders waarin beschreven staat wat er moet geëxamineerd worden, door wie, hoe, wanneer, onder welke voorwaarden. Op basis van deze 'wettelijke standaarden' formuleert de examencommissie haar visie op de examinering en geeft ze haar taakstelling vorm. De wettelijke standaarden, visie en taakstelling geven richting aan de uitwerking van de overige bouwstenen van de examinering.		
Plan	De examencommissie gebruikt de wettelijke standaarden voor het ontwikkelen, uitvoeren en evalueren van de examens en vertaalt deze volgens de eigen visie en taakstelling naar eigen interne kaders.	4
Do	De wettelijke standaarden, de eigen visie en taakstelling zijn richtinggevend voor de keuzes die gemaakt worden bij de examinering.	3
Check	De examencommissie gaat na of de interne kaders nog actueel zijn en passen bij de wettelijke standaarden, de visie en taakstelling.	3
Act	De interne kaders worden bijgesteld als daartoe aanleiding is.	3
Toelichting		
Naast de wettelijke vereisten zijn de onderwijskwalificaties en het ondernemingsplan van AHOVOKS richtinggevend voor de uitrol van de taakstelling van de examencommissie. Operationeel doel 2.3 van het ondernemingsplan, 'Het organiseren van examens met het oog op het behalen van een toelatingsattest, studie-of kwalificatiebewijs', wordt in het ondernemingsplan verder gespecifieerd met (kern)processen (K) en projecten (P): *K 2.3.1 Organisatie van examens voor het behalen van studie-en kwalificatiebewijzen uit het voltijds secundair onderwijs (A-stroom, aso, tso, bso, kso).* Voor dit kernproces zijn er in het ondernemingsplan duidelijke indicatoren. Ze betreffen het jaarlijks aandeel van de examenprogramma's dat wordt vernieuwd en ingediend bij de onderwijsinspectie, het aantal beschikbare examenplaatsen per vak over een komende periode van vier maanden en de deelname aan de verplichte infosessie. *K 2.3.5 Kwaliteitstraject examencommissie so* Dit proces behoort tot het kerntakenplan van het agentschap. Het kwaliteitstraject van de examencommissie omvat zes acties: 1. het verhogen van de toetsdeskundigheid van examinatoren, correctoren, opstellers en vakverantwoordelijken; 2. verdere digitalisering van workflows en examens; 3. verder ontwikkelen van de examenvragendatabank; 4. op punt stellen en implementeren van het zorgbeleid; 5. de kwaliteit van examenvragen analyseren; 6. onderzoeken van het toekomstig aanbod bso bij examencommissie. *P 2.3.6 Ontwikkelen van een communicatiebeleid naar belanghebbenden van de examencommissie*		

Voor zowel de wettelijke vereisten als de doelstellingen uit het ondernemingsplan is er een heel duidelijke vertaling naar interne kaders. Het examenreglement en de examenorganisatie sporen met de wettelijke vereisten. Voor de doelstellingen van het ondernemingsplan ontwikkelt de examencommissie een actieplan op niveau van het managementteam en een ambitiebepaling op niveau van het team toetsing, met een duidelijke visie op toetsing. Deze ambitiebepaling wordt verder uitgewerkt in verschillende verbeteractieplannen op niveau van de vakgroepen. Het team organisatie en planning werkt niet met een strategische planning maar haalt wel de doelstellingen van het ondernemingsplan via een continue monitoring van vraag en aanbod.

Voor de verschillende acties van het kwaliteitstraject heeft de examencommissie eigen projecten opgestart of zijn er acties opgenomen in de ambitiebepaling van het team toetsing. Voor de projecten werkt de examencommissie met een Project Initiatie Document (PID) dat het project duidelijk definieert, een stappenplan uitzet en de organisatiestructuur en het mandaat verduidelijkt. In het team organisatie en planning is de aanpak minder planmatig en wordt er sterk ad hoc gewerkt. Een strategische planning vanuit een proactieve houding kan mogelijk een aantal terugkerende knelpunten voorkomen.

Belangrijk voor de check-fase van de projecten zijn de verschillende stuurgroepen. Ze bewaken de voortgang, de doelgerichtheid en de doeltreffendheid van de projecten en sturen bij waar nodig. Een omvattend kwaliteitszorgsysteem met een systematische evaluatie van de resultaten is er niet. Dit neemt niet weg dat de medewerkers vanuit de planmatige manier van werken (actieplan, ambitiebepaling, verbeteractieplannen) en een kritische houding, toch zicht krijgen op mogelijke knelpunten. Door een meer gestructureerde en systematische evaluatie van zowel kernprocessen als ondersteunende processen, op basis van een gerichte gegevensverzameling en -analyse, kunnen knelpunten nog beter geïdentificeerd en aangepakt worden.

De examencommissie heeft zicht op waar de interne kaders moeten bijgestuurd worden maar de verdere ontwikkeling verloopt niet altijd even gemakkelijk. Ze stuit dan vooral op de grenzen van wat ze kan realiseren met de beschikbare tijd en (financiële) middelen. Toch slaagt de examencommissie erin om noodzakelijke ontwikkelingen zoals digitalisering, vernieuwing van vakfiches, zorgbeleid en de vragendatabank op het spoor te zetten. Dit gebeurt vooral dankzij een planmatige aanpak en de grote inzet van de medewerkers.

Medewerkers

Medewerkers zijn alle personeelsleden die betrokken zijn bij het ontwikkelen, de planning, het afnemen, de evaluatie en het bijstellen van de examinering. Het functioneren van de medewerkers is bepalend voor de kwaliteit van de examenprocessen.

Plan	De examencommissie benoemt kwaliteitseisen voor de deskundigheid van interne en externe medewerkers.	3
Do	Training, coaching, intervisie, begeleiding voor de medewerkers sluit aan bij de behoeften en eisen van de organisatie en de betrokkenen zelf.	3
Check	De examencommissie evalueert de opbrengst van de activiteiten waarmee de deskundigheid van de medewerkers wordt bevorderd.	3
Act	De evaluatie van de activiteiten om de deskundigheid te bevorderen, leidt tot verbetervoorstellen voor het beleid en de aanpak van de deskundigheidsbevordering.	4

Toelichting

De kwaliteitseisen voor de deskundigheid van interne medewerkers worden duidelijk benoemd. De kwaliteitseisen voor de deskundigheid van de interne medewerkers toetsing

(toetsontwikkelaars/examinatoren en vakverantwoordelijken) zijn terug te vinden in hun functiebeschrijvingen. In de jaarlijkse plannings-, functionerings- en evaluatiegesprekken staan deze kwaliteitseisen en de daaraan gekoppelde resultaatsgebieden centraal. Deze eisen zijn minder stringent verwoord in de overeenkomst met de externe medewerkers (toetsontwikkelaars, examinatoren, correctoren). De screening van deze medewerkers gebeurt op basis van hun diploma en cv en daaraan gekoppelde veronderstelde deskundigheid. Vooral tijdens de specifieke aanvangsbegeleiding krijgen de kwaliteitseisen een concrete vertaling in het kwaliteitsvol vormgeven van de verschillende onderdelen van het toetsproces. Soms worden bijkomende kwaliteitseisen aan de deskundigheid van de medewerkers gesteld, bijvoorbeeld voor het toezicht bij examens van zorgkandidaten.
De medewerkers organisatie en planning nemen gespecialiseerde taken op in de planning, uitrol en nazorg van het toetsproces. De kwaliteitseisen voor hun deskundigheid zijn in hun functieprofielen minder specifiek geformuleerd op maat van de taakinvulling die ze gaandeweg toebedeeld kregen en zelf verder ontwikkelen.

De professionalisering van de medewerkers is voor de examencommissie een prioritaire doelstelling. De vakverantwoordelijken en coördinator van het team toetsing hebben de deskundigheidsbevordering van zowel interne als externe medewerkers als specifieke taak in hun functiebeschrijving. Zij vergroten door de inhoud van hun takenpakket bijna automatisch hun deskundigheid.
Vanuit het oogpunt van een voldoende stabiele deskundigheid voor het toetsproces, zet de examencommissie in op een voldoende groot aantal interne medewerkers. De examencommissie verwelkomt via detachering leraren die uit de onderwijspraktijk komen. Rotatie van deze medewerkers zorgt ervoor dat de opgebouwde deskundigheid terug naar het onderwijsveld stroomt. Nieuwe interne en externe medewerkers doorlopen aangepaste opleidingstrajecten. Daarna is het vrij moeilijk om de externe medewerkers in te schakelen in de deskundigheidsbevordering. Via de vakgroep worden medewerkers op de hoogte gehouden van het relevante aanbod van externe nascholing en gestimuleerd tot deelname. Gezien de specifieke context en expertise van de examencommissie is dit aanbod niet groot. Om die reden organiseert de examencommissie ook interne nascholing op maat van de medewerkers met externe deskundigen. Daarnaast organiseert ze ook de jaarlijkse ‘dag van de examencommissie’. De vakgroepen zelf werken eveneens vormen van deskundigheidsbevordering uit. Individuele begeleiding door de vakgroepverantwoordelijke gebeurt soms naar aanleiding van de analyse van gecorrigeerde examens. De projectwerking en de werkgroepen bieden ook kansen aan medewerkers om hun deskundigheid op het vlak van bepaalde onderwerpen te vergroten.
Collegiale consultatie is structureel ingebouwd in de werking onder andere doordat in meerdere vakgroepen minstens twee collega’s feedback geven op nieuw ontwikkelde examenvragen. Intervisie binnen en tussen vakgroepen gebeurt minder systematisch.
Voor het team organisatie en planning zijn de mogelijkheden tot professionalisering beperkter, niet alleen omwille van de gespecialiseerde taken van sommige medewerkers maar ook omwille van de dagelijkse urgenties in de werking.

De deskundigheidsbevordering maakt deel uit van de PLOEG-cyclus waaraan alle interne medewerkers van de examencommissie deelnemen. De examencommissie deed evenwel nog geen globale evaluatie van welke vormen van deskundigheidsbevordering de meeste opbrengst opleveren voor de werking. Uit de gesprekken blijkt evenwel dat zowel de leiding, de vakverantwoordelijken als de medewerkers de pijnpunten op het vlak van deskundigheidsbevordering kennen. Zo is een belangrijk verbeterpunt de bereikbaarheid en aanwezigheid van externe medewerkers op overleg- en nascholingsmomenten. Ook de verschillende snelheden waarmee vakgroepen en individuele medewerkers zich ontwikkelen, is een aandachtspunt. Deeltijdse medewerkers die minder dan halftijds werken of alleen instaan voor een vakgroep, hebben minder ruimte tot deelname aan projecten en werkgroepen.

De ingesteldheid van de examencommissie tot systematische verbetering van het toetsproces leidt tot een zo goed als permanente bijsturing en optimalisatie van het functioneren van de medewerkers. De projectwerking vormt een speerpunt voor professionalisering. Sommige werkgroepen en de zorgvuldig gekozen deelname aan externe projecten hebben eveneens professionalisering als doelstelling.
De examencommissie legt een duidelijk accent op de verdere uitbouw van netwerken met externe deskundigen en onderwijspartners. Ze denkt er ook over na om de nascholingen voor externe medewerkers frequenter te organiseren en de deelname dwingender te maken. Hierbij kunnen ook alternatieve pistes verkend worden waarbij aansluiting gezocht wordt bij het nascholingsbeleid en de nascholingsmiddelen van de school of bij een professionaliserings- of onderzoeksperspectief van een lerarenopleiding.

Instrumenten

Instrumenten zijn de hulpmiddelen die examenbetrokkenen als ondersteuning gebruiken bij het uitvoeren van hun taak. Denk aan checklists, planningen, vakfiches. Welke instrumenten er gebruikt worden, door wie en hoe, vloeit voort uit de wettelijke standaarden, de visie en de taakstelling van de examencommissie. Belangrijke instrumenten zijn uiteraard de examens zelf (schriftelijk, digitaal, mondeling, portfolio …). Ze moeten van voldoende kwaliteit zijn. Deze kwaliteit wordt gerealiseerd door bij het toetsontwikkelingsproces duidelijke kwaliteitscriteria te hanteren.

Plan	De examencommissie benoemt de kwaliteitseisen voor de instrumenten die gebruikt worden in de toetscyclus.	4
Do	De instrumenten zijn beschikbaar en worden op een adequate manier ingezet tijdens het doorlopen van de toetscyclus.	3
Check	De examencommissie evalueert de kwaliteit van de instrumenten met regelmaat. De examencommissie gaat na of ze voldoen aan de kwaliteitsdoelen/de ambitiebepaling.	3
Act	Op basis van de evaluatie stelt de examencommissie de instrumenten bij.	3

Toelichting

Sinds 2012 heeft de examencommissie een uitzonderlijk grote ontwikkeling gekend wat betreft de kwaliteitsbewaking van de gebruikte instrumenten. Daar waar voorheen de instrumenten nauwelijks een kwaliteitstoets kregen, is er nu niet alleen een kwaliteitstoets maar worden de kwaliteitseisen voor de verschillende instrumenten duidelijk benoemd. Daarbij gaat terecht veel aandacht naar de belangrijkste instrumenten: de vakfiches, de examenvragen, de examens en de beoordelingswijzers en -modellen.

De kwaliteitsbewaking van de instrumenten is een proces dat nog volop in ontwikkeling is en ook in de toekomst veel aandacht zal blijven vergen. Het is immers een van de belangrijke processen, zo niet het belangrijkste kernproces van de examencommissie. Een belangrijke zorg hierbij is om ook de externe medewerkers grondig te informeren over de kwaliteitseisen en te professionaliseren inzake toetsontwikkeling. Sommige (externe) toetsontwikkelaars zetten de beschikbare instrumenten nog niet adequaat in.

De examencommissie zet middelen in om de kwaliteit van de instrumenten en het gebruik ervan te evalueren. De vakverantwoordelijken vervullen hierbij een belangrijke rol als kwaliteitsbewaker. Het takenpakket van de vakverantwoordelijken is echter heel uitgebreid en de kwaliteitscheck van de examenvragen en de examens komt dan onder tijdsdruk te staan. Alle medewerkers worden daarom ook gesensibiliseerd om kritisch te reflecteren over het eigen werk en dat van de collega's. Het project 'analyse van examenvragen' is een waardevolle aanvulling op de evaluatie van de instrumenten.

De examencommissie is zich terdege bewust van de noodzaak om bepaalde instrumenten bij te stellen. Dit gebeurt momenteel vooral naar aanleiding van vastgestelde gebreken maar is nog niet volledig structureel uitgebouwd via een systematische zorg voor kwaliteit. Er is nood aan verdere gegevensverzameling en -analyse, aan collegiaal overleg, aan voldoende tijd om bij te sturen.

Procedures

Met de procedures is beschreven hoe alle betrokkenen moeten werken en welke instrumenten zij gebruiken bij het construeren en het afnemen van examens, het diplomeren en op meta-niveau het borgen van de kwaliteit en deskundigheid van de betrokkenen.

Plan	De examencommissie heeft duidelijk de procedures beschreven voor de ontwikkeling, afname en beoordeling van de examens. Deze procedures zijn beschikbaar voor iedereen die er mee moet werken.	4
Do	Tijdens het doorlopen van de toetscyclus werken de medewerkers volgens de beschreven procedures.	3
Check	De examencommissie evalueert de kwaliteit van de procedures met regelmaat. De examencommissie gaat na of ze voldoen aan de kwaliteitsdoelen/de ambitiebepaling.	3
Act	Op basis van de evaluaties stelt de examencommissie de procedures bij.	3

Toelichting

De ambitiebepaling van het team toetsing is een omvattend actieplan waarin ook procedures voor het toetskader, de toetsontwikkeling, de toetsafname, de beoordeling van de toetsen en de evaluatie van het toetsproces zijn opgenomen. Het team organisatie en planning werkt met tal van afspraken en procedures om de examens en de inzage vlot te laten verlopen. De afspraken en procedures zijn opgenomen in draaiboeken, handleidingen en 'flows'. Er gaat veel aandacht naar de automatisering van de examenplanning maar door de vele variabelen blijft het een moeilijke puzzel waarin voortdurend moet bijgestuurd worden. Voor kandidaten die in aanmerking komen voor ondersteuning of compenserende maatregelen werkt de examencommissie aan duidelijke procedures met afgelijnde afspraken. Ze evolueert naar een algemeen examenconcept waarin ondersteunende maatregelen automatisch geïntegreerd zijn, gebaseerd op het principe van Universal Design for Learning[3].

De examencommissie streeft ernaar om al haar medewerkers te informeren over de procedures en ze te professionaliseren zodat het werk kwaliteitsvol wordt verricht. Voor nieuwe interne medewerkers is er een doeltreffende inscholing. Voor externe medewerkers is het moeilijker om zich de procedures van de toetscyclus eigen te maken. De meerderheid van de medewerkers stelt echter alles in het werk om volgens de beschreven procedures te werken. Er is een grote zin voor verantwoordelijkheid en medewerkers voelen zich mede-eigenaar van de processen en procedures. Dankzij de duidelijke afspraken en procedures slaagt de examencommissie erin om de examens te organiseren zoals aangegeven in het ondernemingsplan van AHOVOKS, worden de vakfiches geleidelijk aan vernieuwd, zit het kwaliteitstraject van de toetsing op schema en krijgen kandidaten met een GA-statuut (Gemotiveerd Attest) de ondersteuning die ze nodig hebben. De examencommissie is alert voor het feit dat sommige kandidaten de grenzen van procedures en afspraken aftasten en mogelijke achterpoortjes zoeken. Tijdens de infosessie proberen medewerkers van de examencommissie duidelijk te communiceren over wat wel en niet kan.

[3] Zie http://www.udlcenter.org/

In het team toetsing is het de bedoeling dat de vakverantwoordelijken nagaan of de opstellers en correctoren volgens de procedures werken. Vooral bij externe medewerkers is het niet eenvoudig om dit systematisch na te gaan. Vakverantwoordelijken geven aan dat ze sommige externe medewerkers nauwelijks zien. Er is wel een controle op de kwaliteit van het product, de toetsvragen en de correcties, maar een controle op de kwaliteit van het proces is een moeilijk gegeven. Zeker wanneer er tijdsdruk is, gaat de aandacht eerder naar het product dan naar de manier waarop de resultaten tot stand komen.
De medewerkers van het team organisatie en planning zijn als proceseigenaar zelf verantwoordelijk voor het goed doorlopen van de procedures en afspraken. Voor de verschillende processen wordt er wel een back-up aangeduid.

De ambitiebepaling van het team toetsing is een groots opgezette en omvattende bijsturing van de processen en de daaraan verbonden procedures. Dit kwaliteitstraject is volop in ontwikkeling en omvat verschillende deelprocessen. Het is vooral belangrijk voor de examencommissie om het overzicht te behouden en om de voortgang van het traject binnen de verschillende vakgroepen goed te monitoren. Deze belangrijke taak kon het voorbije jaar niet systematisch opgenomen worden door de aanslepende aanwerving van een nieuwe coördinator toetsing. De vakverantwoordelijken, de adjunct van de coördinator, de stafmedewerker en het afdelingshoofd zorgden er wel voor dat de uitrol van de ambitiebepaling kon doorgaan.
Voor de examencommissie wacht nog een grote uitdaging om nieuwe draaiboeken, handleidingen en 'flows' te ontwikkelen voor het nieuwe bso-aanbod en voor het gebruik in 2018 van het nieuwe examencentrum in het Consciencegebouw. Het is noodzakelijk dat het managementteam deze ontwikkelingen doelgericht en proactief beheert en de medewerkers vlot door de veranderingen loodst met een heldere communicatie en een actieve betrokkenheid van de medewerkers.

Organisatie

De organisatie moet ertoe bijdragen dat alle betrokkenen hun werk prettig, efficiënt en effectief kunnen uitvoeren, zodat zij de kwaliteit (van de examinering) kunnen leveren en deze kwaliteit kunnen borgen en verbeteren. Het gaat hierbij om zowel de formele als de informele organisatie met aspecten zoals organisatie-inrichting (organogram), facilitering, overlegstructuren, communicatie, bedrijfscultuur.

Plan	De examencommissie heeft duidelijke kwaliteitsdoelen voor de examenorganisatie (taken, bevoegdheden, verantwoordelijkheden, faciliteiten, communicatie, gedragsnormen).	4
Do	In de praktijk verloopt de uitvoering van de examinering volgens de beschrijving van de organisatie-aspecten.	3
Check	De examencommissie evalueert de kwaliteit van de examenorganisatie en kijkt zowel naar de harde aspecten (faciliteiten) als naar zachte aspecten (communicatie).	3
Act	De examencommissie stelt organisatie-aspecten bij op basis van de evaluatie.	4

Toelichting

De examencommissie kiest voor een lijn-staforganisatie aangevuld met een projectorganisatie om haar doelen te realiseren. Het managementteam zorgt voor eenheid van leiding, neemt beleidsbeslissingen en laat de uitvoering over aan de onderliggende niveaus waar de specifieke expertise zit. De verticale communicatie via coördinatoren, cluster- en vakverantwoordelijken neemt een belangrijke plaats in.
Zijdelings aan de lijn is er één staffunctie. Opvallend is dat een functie zoals communicatieverantwoordelijke, die men op stafniveau zou verwachten, toch in de lijn is opgenomen.

Kwaliteitscoördinatie is geen staffunctie maar wordt toevertrouwd aan de coördinatoren en gesuperviseerd door het managementteam.
Verschillende deskundigheden uit de twee teams (toetsing, organisatie en planning) worden gevraagd om zich te engageren voor een duidelijk omlijnd project met vastgesteld doel. Deze organisatievorm geeft de examencommissie de nodige flexibiliteit om snel en doeltreffend te handelen. De projectleiders hebben een grote impact op hun project. Toch waakt het managementteam erover dat de hiërarchische structuur niet doorbroken wordt.

Alle medewerkers kennen hun bevoegdheden en verantwoordelijkheden en weten heel duidelijk wat er van hen verwacht wordt. De organisatie verloopt in de praktijk zoals gepland. Medewerkers geven wel aan dat er gewerkt wordt onder grote tijdsdruk. Hierdoor gebeurt het dat bepaalde taken 'on hold' worden gezet. Ook verliep de interne, verticale communicatie de laatste tijd stroever door het ontbreken van een coördinator toetsing. In het team organisatie en planning lopen de taken meer door elkaar en wordt er meer ad hoc gewerkt. Het vlotte verloop van de infosessies en de examens krijgt immers steeds voorrang.

De organisatie zit volop in een ontwikkelingstraject. Deze interne reorganisatie volgt op een audit door een externe consultant in 2014 die aangaf dat er een nieuw en efficiënter organisatiemodel nodig was. Het ontwikkelingstraject zit duidelijk op het goede spoor maar er zijn nog werkpunten. Het wekt vertrouwen om te kunnen vaststellen dat de medewerkers van de examencommissie dit erkennen. Werkpunten zoals de communicatie tussen het team toetsing en het team organisatie en planning, de afbakening van de verantwoordelijkheden binnen het team organisatie en planning en de ambitie om 'snel' te werken binnen een per definitie tragere lijnorganisatie, worden benoemd en door het managementteam opgenomen. Het is nodig om dit te integreren in een meer systematische zelfevaluatie van de organisatie.

Tijdens de evaluatie van de examencommissie stelden we vast dat de samenstelling van het managementteam werd bijgestuurd om op die manier efficiënter te werken.
Tijdens de gesprekken werd duidelijk dat de examencommissie kan bogen op een sterke resultaat- en innovatiegerichte bedrijfscultuur. De gezamenlijke doelgerichtheid is groot. Deze bedrijfscultuur zorgt ervoor dat de examencommissie het maximum haalt uit de beschikbare mensen en middelen.

5. Onderzoeksvraag 3 - kwaliteit en kwaliteitsbewaking op vakniveau

5.1. Nederlands

Beoordeling

De toetsontwikkeling, toetsafname, beoordeling en de evaluatie van de toetsen voldoen in de eerste graad A-stroom, de derde graad aso en de derde graad bso. Deze fasen van de examinering beantwoorden aan de vooropgestelde kwaliteitscriteria. Voor de kandidaten zijn de procedure en de mogelijkheden tot inzage van de examens voldoende duidelijk.

De vakgroep onderzoekt en bewaakt systematisch de kwaliteit van de examens. Met een sterk reflectief vermogen heeft de vakgroep veel aandacht voor het ontwikkelen van haar deskundigheid.	
Kwaliteit van de examinering	
Toetsontwikkeling *Validiteit* *Betrouwbaarheid* *Haalbaarheid* *Transparantie* *Authenticiteit* *Betrokkenheid*	Het beleid van de examencommissie heeft een visietekst en een aantal ondersteunende instrumenten ontwikkeld die de leidraad vormen voor de toetsontwikkeling. De vakgroep neemt deze documenten als vertrekpunt voor het opstellen van valide en betrouwbare toetsen. Alle leden van de vakgroep beschikken bijgevolg over duidelijke, transparante afspraken en richtlijnen voor een kwaliteitsvolle toetsontwikkeling. De toetsen zijn verdeeld over een schriftelijk en een mondeling examen. De opstellers van de examens vertrekken van welomlijnde doelstellingen, die gebaseerd zijn op de vakfiches en de eindtermen. Om voldoende betrouwbaarheid te waarborgen, zijn het kader en het stramien van de toetsen identiek in de diverse examenreeksen. De evaluatievormen zijn gericht op het verkrijgen van een zo zuiver mogelijke meting, rekening houdend met de mogelijkheden en beperkingen van het examenkader. De toetsen zijn representatief voor de eindtermen en de vakfiche. Ze zijn tevens evenwichtig afgestemd op de eindtermen. De onderdelen krijgen een puntengewicht dat in overeenstemming is met de visie van de eindtermen. Het toetsen van de beheersing van de taalvaardigheden neemt de belangrijkste plaats in binnen het examen. De beheersing van de literaire competentie is ook een vast onderdeel. Binnen het examen van de derde graad bso is de literaire competentie een middel om de beheersing van de spreek- en gespreksvaardigheid te beoordelen. Omdat de literaire competentie hier geen doel op zich mag zijn, is er wel kans op vermenging tussen beide. Om de kwaliteit van de toetsen te bewaken, ontwikkelt de vakgroep deze op basis van een toetsmatrijs. Het afstemmen van het verwerkingsniveau, de tekstsoorten en de moeilijkheidsgraad op de doelgroepen staat hierin centraal. De componenten stemmen overeen met de leerinhouden in de vakfiches. Om de objectiviteit te versterken, volgt na het opstellen van de toets een tweede kwaliteitsproef met een screening van de toets door een tweede lid van de vakgroep. Indien nodig volgt een bespreking op een vergadering van de vakgroep. De schriftelijke examens beoordelen de kijk- en luistervaardigheid, de leesvaardigheid en de schrijfvaardigheid. Aan het schriftelijk examen van de derde graad aso is het onderdeel taalbeschouwing toegevoegd. De leesvaardigheid, de kijk- en luistervaardigheid en de beheersing van de taalbeschouwing worden beoordeeld aan de hand van meerkeuzevragen. Omdat geen oplossingsstrategie, argumentatie of motivering wordt gevraagd, is de kans op gokgedrag aanwezig. De beoordeling van de schrijfvaardigheid gebeurt aan de hand van een duidelijke en gedetailleerde scoringswijzer. De scores voor de diverse taalkundige onderdelen van de schrijfvaardigheid kunnen nog aan transparantie en betrouwbaarheid winnen door aan de scores een omschrijving toe te kennen. De mondelinge examens beoordelen de literaire competentie, de spreek- en de gespreksvaardigheid. De beoordelingswijzers hebben oog voor de diverse onderdelen van de te beheersen vaardigheden. Maar ook hier kunnen de scores

	nog aan duidelijkheid en transparantie winnen door er een gestandaardiseerde beschrijving aan toe te voegen. De vakgroep moet rekening houden met het algemene examenkader en de richtlijnen van de examencommissie. Sommige onderdelen van het examen boeten hierdoor soms in aan betrouwbaarheid omwille van het beperkte tijdsbestek waarin de examens dienen plaats te vinden. Het verkrijgen van een representatief beeld van de competenties van de kandidaat staat hiermee onder druk. Zo berust de beoordeling van de schrijfvaardigheid in de derde graad aso slechts op één schrijfopdracht. Aspecten die veeleer impliciet in de opdrachten zijn opgenomen, zijn de strategieën en de vakgebonden attitudes. De mogelijkheden om het aanwenden van de strategieën door de kandidaten in kaart te brengen, zijn uiteraard beperkt. Het leerproces van de taalverwerving kan immers moeilijk ingeschat worden omdat er geen onderwijsproces aan verbonden is. Een aanbeveling is dat bepaalde examenopdrachten hierop sterker kunnen inspelen. Ook de vakgebonden attitudes kunnen een meer expliciete plaats krijgen binnen de mondelinge examens. De betrokkenheid van de kandidaten bij de toets is een belangrijk criterium voor de kwaliteit van het toetsinstrument. De vakgroep bewaakt daarom het selecteren van motiverende en authentieke opdrachten. Voor het opstellen van de toetsvragen werkt de vakgroep binnen haar mogelijkheden met een taakgerichte benadering via realistische en authentieke taaltaken. Het tekstmateriaal is actueel en sluit aan bij de leefwereld van de kandidaten.
Toetsafname en beoordeling *Validiteit* *Betrouwbaarheid* *Haalbaarheid* *Transparantie* *Authenticiteit* *Betrokkenheid*	De vakfiches, die op de openbare website van de examencommissie beschikbaar zijn, bevatten voldoende informatie voor de kandidaten om zich op het examen voor te bereiden. De leerinhouden zijn duidelijk omschreven en geïllustreerd met voorbeelden. De verdeling van de punten over de verschillende componenten van het leer- en examenprogramma is transparant. De vakfiches vermelden ook de beoordelingscriteria die op deze componenten van toepassing zijn. Voor de examinering van de leesvaardigheid, de kijk- en luistervaardigheid en de beheersing van de taalbeschouwing is de beoordeling voldoende transparant. De beoordeling van de schrijf-, spreek- en gespreksvaardigheid en van de literaire competentie kan echter nog aan doorzichtigheid winnen. De vakfiche bevat de beoordelingscriteria en een beschrijving ervan. De cijferwaardes die aan de beoordelingscriteria zijn toegekend, zijn echter alleen voor de examinator beschikbaar. De vakgroep is in sterke mate zelfkritisch en is daarom al bezig met het optimaliseren van de transparantie van de criteria. Ook een systematische screening en analyse van de correcties staan op het programma. De vakgroep wil op basis hiervan stappen ondernemen om de betrouwbaarheid van de examens nog te verhogen. De richtlijnen over de organisatie en het concrete verloop van de examens zijn duidelijk. Zowel de examinatoren als de kandidaten zijn op de hoogte van de inhoud, het verloop en de grote lijnen van de beoordeling. Zowel de vakfiches als de opdrachtenfiches bevatten voldoende informatie. De vakgroep bewaakt dat de examens op een haalbare manier georganiseerd en afgenomen worden. De vragen voor luisteren en lezen zijn gesloten vragen waardoor de evaluatie ervan eenduidig is. De schrijfopdrachten zijn open. De correctoren verbeteren ze op basis van een

	valide beoordelingswijzer. De mondelinge examens worden door twee examinatoren afgenomen die in consensus beoordelen, wat de betrouwbaarheid van de beoordeling bevordert. Binnen de groep examinatoren is voldoende continuïteit en een sterke deskundigheid aanwezig. Het tijdsbestek voor het afleggen van de mondelinge examens voldoet in de eerste graad en in de derde graad bso. Voor de kandidaten op het niveau van de derde graad aso zijn de opdrachten echter omvangrijker en afgestemd op een hoger verwerkingsniveau. Doordat de toegemeten tijd voor de examens echter vrij beperkt is, gebeurt de beoordeling ervan niet voldoende breed en met voldoende diepgang. Het examen biedt hierdoor een onvoldoende representatief beeld van de verworven competenties. Het examen is erop gericht de kandidaat in een realistische taalgebruiksituatie te plaatsen. Bij de mondelinge examens trachten de examinatoren authentieke taalsituaties te simuleren, zoals een onderhandelings- of sollicitatiegesprek. In de nieuwe toetsomgeving zullen deze examens ook met video opgenomen worden. Dit geeft mogelijkheden tot een nog grondiger beoordeling en tot een corpus voor analyse en onderzoek.
Evaluatie van de toets *Validiteit* *Betrouwbaarheid* *Haalbaarheid* *Transparantie* *Authenticiteit* *Betrokkenheid*	De vakgroep overlegt regelmatig over de kwaliteitscriteria waaraan de toetsen moeten voldoen. De toetsmatrijs en de screeningswijzer zijn de belangrijkste instrumenten om de toetsen inhoudelijk op te volgen en te evalueren. Minstens twee leden van de vakgroep evalueren de toetsen op de kwaliteitscriteria. Daarnaast verzamelt de vakgroep de algemene gemiddelde scores en het aantal geslaagde kandidaten per corrector. Deze gegevens worden geanalyseerd en gebruikt voor bijsturingen. Ook de correctoren bezorgen feedback wanneer ze merken dat de kandidaten een vraag fout interpreteren of wanneer de beoordelingswijzer onduidelijkheden bevat. Opmerkingen van de kandidaten zelf worden verzameld tijdens de inzagemomenten. Analyse van en reflectie op de behaalde resultaten van de kandidaten gebeuren occasioneel. Voor de vakgroep is het systematisch analyseren van de examenresultaten de belangrijkste prioriteit voor 2017-2018. Hiervoor is software beschikbaar om systematisch gegevens te verkrijgen over onder meer het aantal kandidaten dat een vraag juist beantwoordde, de gemiddelde scores per vraag en de mate waarin scores consistent, nauwkeurig en reproduceerbaar zijn. De vakgroep zal de resultaten gebruiken om examenvragen te optimaliseren en de medewerkers verder te professionaliseren.
Inzage *Haalbaarheid* *Transparantie*	De kandidaten hebben het recht hun examens in te kijken tijdens een inzagemoment. De procedure van het inzagerecht is duidelijk omschreven in het examenreglement. De vakgroep organiseert op regelmatige tijdstippen dergelijke sessies. De vakverantwoordelijke verzamelt en analyseert de opmerkingen. Meestal vragen de kandidaten inzage om de quotering van een onderdeel in vraag te stellen. De feedback naar de betrokken deelnemers is beperkt tot een standaardformulering met vermelding of de score al of niet bijgestuurd is op basis van de opmerking. Als werkpunt brengt de vakgroep zelf aan dat de inzage en de feedback meer informatie kunnen bevatten, maar gelijktijdig ook haalbaar moeten

	blijven. Binnen de examencommissie zal een werkgroep de mogelijkheden tot verbetering onderzoeken.
Kwaliteitsbewaking van de examinering	
Vakgroepwerking *Expertiseopbouw* *Expertise-uitwisseling* *Kwaliteitsbewaking* *Innovatie*	De interne vakgroep bestaat uit drie medewerkers die verbonden zijn aan de examencommissie. Bij de uitgebreide vakgroep sluiten een aantal externe medewerkers (examinatoren en correctoren) aan. De interne vakgroep vergadert op vaste tijdstippen. Onderwerpen die aan bod komen, zijn onder meer het opstellen van de toetsvragen, het analyseren en afstemmen van de vragen op het juiste verwerkingsniveau en het uitwisselen van expertise. De vakgroep werkt ook nauw samen met de interne medewerkers van de andere taalvakken. Regelmatig volgen de leden bijscholingen over onderwerpen die kunnen bijdragen tot het verbeteren van de kwaliteit. De vakverantwoordelijke coördineert en bewaakt de gelijkgerichte aanpak van de examens en de kwaliteit ervan. De uitgebreide vakgroep komt een tot twee keer per schooljaar samen. Deze samenkomsten hebben vooral tot doel de onderlinge afstemming en de gelijkgerichtheid van de examinering te bevorderen. Meestal werkt deze vakgroep aan een bepaald (evaluatie)thema dat aansluit bij de evaluatieopdrachten. De contacten tussen de interne medewerkers en de externe evaluatoren zijn frequenter omdat het team dat de mondelinge examens afneemt, vaak bestaat uit een intern en een extern lid van de vakgroep. De interne vakgroep bezit een hoog reflectief vermogen. Dit blijkt onder meer uit de vrij uitgebreide en degelijke zelfevaluatie. De vakgroep is vragende partij om de kwaliteitsbewaking van de examinering meer systematisch in te plannen. De tools zijn voorhanden, maar moeten nog efficiënt worden ingezet. Ook het opzetten van een talenbeleid over de vakken heen, met aandacht voor de instructietaal en het vakjargon, kan een boeiende opdracht zijn voor de examencommissie.

5.2. Wiskunde

Beoordeling De toetsontwikkeling, toetsafname, beoordeling en de evaluatie van de toetsen zijn een voorbeeld van goede praktijk. Enkel voor het onderdeel meetkunde in de eerste graad voldoet de toetsontwikkeling niet. De kandidaten hebben voldoende de mogelijkheid om het verbeterde examen in te kijken. De vakgroep bewaakt doelgericht en nauwgezet de kwaliteit van de examinering.	
Kwaliteit van de examinering	
Toetsontwikkeling *Validiteit* *Betrouwbaarheid* *Haalbaarheid*	De meeste toetsvragen zijn afgestemd op de vakfichedoelstellingen en de eindtermen. Aan de hand van een toetsmatrijs bewaakt de vakgroep het evenwicht in de bevragingen. Dit document koppelt de verschillende vakfichedoelstellingen aan diverse vragen op verschillende beheersingsniveaus. De vakgroep bewaakt nauwgezet de gelijkwaardigheid van alle examens. Voor een

Transparantie	aantal eindtermen is het beschikbare aantal vragen beperkt. De vakgroep moet voor deze aspecten nog vragen ontwikkelen. Zij zorgt er wel steeds voor dat alle eindtermdomeinen worden bevraagd. Hoeveel de verschillende onderdelen doorwegen in het eindtotaal wordt op voorhand vastgelegd en gecommuniceerd. De vakgroep staat voor een transparante en objectieve wijze van evalueren. Het beleid wenst op termijn over te schakelen op volledig digitale examens. Op dit ogenblik is dit voor wiskunde onmogelijk. Het gehanteerde systeem laat niet toe om bepaalde vaardigheden (bv. constructievaardigheid of redeneervaardigheid) te toetsen. De vakgroep tracht dit op een originele wijze (bv. door het invoegen van filmpjes of meerkeuzevragen gericht op constructie) op te lossen. Ondanks deze zeer verdienstelijke pogingen, lukt het niet om het door de eindtermen vereiste beheersingsniveau te toetsen. De vakgroep stuit op de beperkingen van het gehanteerde systeem. In de derde graad aso wordt om deze reden, naast een digitaal ook een schriftelijk examen afgenomen. In de eerste graad A-stroom is het examen echter volledig digitaal. Bijgevolg is de toetsing in de eerste graad onvolledig en niet representatief voor het geheel van de eindtermen. Behalve in de eerste graad geven de examens een betrouwbaar beeld van het beheersingsniveau van de eindtermen. De vraagstelling is gevarieerd en de examens zijn een gezonde mix van gemakkelijke en moeilijkere vragen. De vakgroep bewaakt de haalbaarheid en geeft duidelijke richtlijnen aan de examinatoren. Zowel voor de tijdsbesteding als de inhoud is de toetsing evenwichtig. Elke vraag wordt gescreend op representativiteit, haalbaarheid en duidelijkheid. De toetsmatrijs is hiervoor richtinggevend. Er zijn duidelijke algemene screeningscriteria (dezelfde voor elk vak). Er zijn weinig wiskundespecifieke screeningscriteria. De vakgroepleden gebruiken hun expertise en ervaring om de wiskundige screening te doen. Een steekproef toont aan dat deze werkwijze voor de meeste vragen doeltreffend is. De vragen zijn over het algemeen duidelijk en gesteld in een toegankelijke taal. Slechts af en toe gebruikt de vakgroep woorden die wellicht niet tot het taalregister van de kandidaten behoren. In de derde graad aso is het gebruik van de formele wiskundetaal (zowel in de opgave als bij de verbetering) voor een aantal vragen een werkpunt. Van de kandidaten wordt een juiste wiskundige formulering vereist. De vakgroep doet dit (terecht) om de wiskundige correctheid te bewaken. Het is voor de kandidaat echter niet steeds duidelijk welke formele notatie wordt verwacht. Ook bij het gebruik van eenheden in de derde graad bso overstijgt de bevraging soms de verwachtingen van de vakfiche. Niet elke vraag waar eenheden in voorkomen, meet eenduidig het door de eindtermen vereiste beheersingsniveau. De vakgroep vermeldt bij elke vraag over welk onderdeel van de leerstof de vraag handelt. Zij doet dit om het examen voor de kandidaat transparant te maken. Hierdoor wordt de moeilijkheidsgraad van het examen beperkt. De toetsing van probleemoplossende vaardigheden of van het ontleden van mathematiseerbare

	problemen gebeurt zo op een lager beheersingsniveau. Dit is voornamelijk het geval in de derde graad aso. In de eerste graad A-stroom bevragen de examens het vereiste beheersingsniveau. Niettegenstaande sommige vragen sterk gericht zijn op rekenvaardigheid, zorgt de vakgroep er voldoende voor dat het rekenwerk wordt beperkt. Een aantal vragen overstijgen wel de verwachtingen van de vakfiche. Dit is onder andere het geval voor het oplossen van vergelijkingen van de eerste graad met een onbekende. Zoals hierboven beschreven, ontbreken bovendien de vakfichedoelstellingen over constructievaardigheid in de bevraging. In de basisvorming van de derde graad aso zijn de meeste vragen afgestemd op de vakfichedoelstellingen. Slechts een aantal vragen meet minder eenduidig de verwachtingen van de eindtermen. Dit is onder meer het geval voor de vragen over het differentiequotiënt en de gemiddelde verandering in een interval. Een aantal doelen bevraagt de vakgroep veeleer repetitief, terwijl andere doelstellingen minder of niet aan bod komen. Recentelijk schakelde de vakgroep over van een volledig digitaal examen naar een deels digitale en deels schriftelijke toetsing. Aangezien de digitale toetsing niet toeliet om bepaalde doelen te toetsen, is de vragendatabank nog onvolledig. Ook wat de diverse vaardigheidsniveaus betreft, kan het examen evenwichtiger. Rekenvaardigheid (zowel binnen een context als contextloos) weegt sterk door in de bevraging. In de basisvorming van de derde graad bso zijn de examens een voorbeeld van goede praktijk. Alle vragen worden in functionele contexten gesteld. De opzet van de toetsing is volledig conform de verwachtingen van de vakfiche en de eindtermen. De vakgroep gebruikt authentieke contexten en de vragen zijn afgestemd op het vereiste beheersingsniveau. De vraagstelling in authentieke en functionele contexten draagt bij tot de maatschappelijke weerbaarheid van de kandidaten, zoals beschreven in de algemene doelstelling van de eindtermen Project algemene vakken (PAV). De toetsing is evenwichtig en duidelijk.
Toetsafname en beoordeling *Validiteit* *Betrouwbaarheid* *Haalbaarheid* *Transparantie*	Er zijn duidelijke afspraken over het verloop van het examen en het gebruik van hulpmiddelen (zoals bv. het grafische rekentoestel). In de praktijk zit er soms ruis op de communicatiekanalen. Niet elke verwachting van de vakgroep wordt door de toezichters in de praktijk omgezet. In de derde graad aso volgen zij de richtlijnen over de examentijd van het digitale examen niet. De kandidaten krijgen minder tijd dan voorzien voor dit onderdeel. Voor het gehele examen krijgen de kandidaten wel voldoende tijd. Ook de afspraak om het grafische rekentoestel van de kandidaat te resetten bij de start van het examen is soms moeilijk haalbaar. De toestellen krijgen steeds meer mogelijkheden (zoals het toevoegen van apps) en steeds meer gebruiken kandidaten hun smartphone, tablet of laptop om thuis de leerstof in te oefenen. De aanschaf van een afzonderlijk rekentoestel is dan ook duur en veelal dient het toestel enkel om het examen wiskunde (en eventueel wetenschappen) af te leggen. De vakgroep moet zich bezinnen over de wijze waarop zij hiermee in de toekomst zal omgaan.

	Kandidaten met specifieke zorgnoden kunnen, mits het voorleggen van een attest, gebruik maken van compenserende maatregelen. De kandidaten mogen zelf aangeven welke ondersteuning zij wensen. Deze kandidaten krijgen ook meer tijd om het examen af te leggen. De initiatieven werden nog niet op hun doeltreffendheid onderzocht. Zo stellen de toezichters vast dat de helft van de kandidaten de extra tijd niet gebruikt. De correctoren beschikken over een uitgebreide correctiesleutel om de schriftelijke examens te verbeteren. De correctiesleutel geeft, naast de modeloplossing, ook enkele alternatieve oplossingen. Per onderdeel is er een score bepaald. Deze scores sporen voor de overgrote meerderheid met de verwachtingen van de vakfiches. Alleen wat de formele wiskunde betreft, zijn er nog te weinig richtlijnen. De verbetering gebeurt doorgaans zorgvuldig en conform de gemaakte afspraken. Bij twijfel contacteert de corrector de vakgroepverantwoordelijke. Deze houdt het overzicht van de opmerkingen en geeft duidelijke richtlijnen. Het systematisch contacteren van de vakverantwoordelijke gebeurt echter nog te weinig. De vakgroep bewaakt de gelijkgerichtheid van de verschillende correctoren. Afwijkende scores worden opgemerkt en geremedieerd. De vakgroep doet dit zeer strikt en nauwgezet.
Evaluatie van de toets *Validiteit* *Betrouwbaarheid* *Haalbaarheid*	De vakgroep bewaakt de validiteit van het gehele examen en het beheersingsniveau van elke deelvraag. Zij vergelijkt de scores op de verschillende examenreeksen en spoort statistische aberraties op. Op deze wijze garandeert de vakgroep de betrouwbaarheid van de examens. De kandidaten kennen op voorhand de weging van de verschillende onderdelen in het eindtotaal. De vakgroep houdt zich strikt aan de afgesproken verdeling. Op de schriftelijke examens is er, naast een algemene, ook een puntenverdeling per vraag vermeld. Dit is niet het geval voor de digitale examens. De interne afspraak is dat elke vraag voor één punt meetelt in het eindtotaal van het geëxamineerde onderdeel. Naarmate het onderdeel meer meetelt in het geheel is het aantal vragen hoger. Voor hoeveel elke vraag in het eindtotaal meetelt, is voor de kandidaat bij de start van het examen dus niet duidelijk.
Inzage *Haalbaarheid* *Transparantie*	De kandidaten hebben voldoende de mogelijkheid om het verbeterde examen in te kijken. Zij krijgen een overzicht van de scores op elke vraag en kunnen de verbetersleutel consulteren. Recentelijk werden de modaliteiten voor het inzagerecht aangepast. De kandidaten hebben de mogelijkheid tot het geven van feedback en kunnen vragen bepaalde oefeningen opnieuw te verbeteren. De meeste opmerkingen zijn vragen om de scores aan te passen. Inhoudelijk gerechtvaardigde bedenkingen zijn veeleer zeldzaam. Komen zij toch voor, dan herbekijkt de vakgroep de scores van alle kandidaten. De vraagstelling is meestal echter voldoende duidelijk en eenduidig in overeenstemming met de vakfichedoelstelling, zodat een herverbetering niet aan de orde is.
Kwaliteitsbewaking van de examinering	
Vakgroepwerking *Expertiseopbouw*	De vakgroep bestaat uit een klein aantal medewerkers onder de leiding van een vakverantwoordelijke. Het geheel is het equivalent van anderhalve voltijdse opdracht. Dit is zeer weinig in verhouding tot de grootte van de taak. De

Expertise-uitwisseling *Kwaliteitsbewaking* *Innovatie*	kwaliteitsbewaking is over het algemeen goed tot zeer goed, maar de geringe grootte van de vakgroep legt soms een rem op de systematiek van de kwaliteitsborging. De vaste medewerkers doen in de eerste en de tweede graad een beroep op enkele externe medewerkers voor het opstellen van de vragen. Deze medewerkers krijgen duidelijke richtlijnen en kunnen rekenen op voldoende ondersteuning. Zij krijgen een doelgerichte aanvangsbegeleiding en de vakverantwoordelijke bewaakt de doeltreffendheid van hun werk. Elke externe medewerker woont een infosessie bij en wordt geïnformeerd over de visie en de opdracht van de vakgroep. De beschikbaarheid van externe toetsontwikkelaars verschilt sterk per graad en per onderwijsvorm. Het vinden en motiveren van betrouwbare externe medewerkers is dan ook geen eenvoudige opdracht. De vakgroep stelt een duidelijke en doelgerichte planning op en de vakverantwoordelijke houdt de realisaties bij. De vakgroep verzamelt zinvolle data en analyseert deze grondig. Zij spoort anomalieën in de examens op en past eventueel de vragen aan. Het ontbreekt echter soms aan mankracht om de kwaliteitscirkel rond te maken. De gelijkgerichtheid tussen de vaste medewerkers is groot. Voor de externe medewerkers is dit soms minder het geval. De vakgroepleden nemen deel aan diverse vormingsactiviteiten. De vakgroep laat zich ook begeleiden door externe partners om bepaalde aspecten van de toetsing aan te pakken of bij te sturen. Recentelijk was voornamelijk de aanpak van de onderzoeksopdracht in de pool wiskunde van de derde graad het onderwerp van overleg. Ondanks de geringe vakgroepgrootte en de bovenvermelde werkpunten is de afstemming van de evaluatie op de eindtermen en de systematiek van de toetsing een kwaliteitsbaken voor het Vlaamse wiskundeonderwijs.

5.3. Geschiedenis

Beoordeling	
De toetsontwikkeling, toetsafname, beoordeling en de evaluatie van de toetsen voldoen in de tweede graad aso, de derde graad kso/tso en de derde graad bso. De toetsontwikkeling is voldoende afgestemd op de doelstellingen en de leerinhouden in de vakfiches. De kwaliteitscriteria van validiteit, betrouwbaarheid, haalbaarheid en transparantie worden voldoende in rekening gebracht bij de ontwikkeling en de beoordeling van de examens. De toetsing van de historische vaardigheden daarin evolueert positief. De deelnemers hebben voldoende gelegenheid tot inzage. De vakgroep bewaakt op regelmatige basis via doelgerichte screening de kwaliteit van de examens. De kwaliteitsbewaking van de examinering is duidelijk merkbaar. De deskundigheidsbevordering gebeurt doelgericht.	
Kwaliteit van de examinering	
Toetsontwikkeling	Voor de tweede graad aso en de derde graad kso/tso heeft de vakgroep toetsmatrijzen uitgewerkt voor de ontwikkeling van de toetsvragen en de

Validiteit *Betrouwbaarheid* *Haalbaarheid* *Transparantie*	samenstelling van de digitale examens. De daarin vermelde componenten, categorieën en subcategorieën stemmen overeen met de leerinhouden in de vakfiches. Voor het bewaken van het beheersingsniveau van elke vraag en van het geheel van het examen stelt de vakgroep examenmodellen en -scenario's op. De uitwerking van de toetsmatrijzen gebeurt heel doordacht. De examens zijn er volledig op afgestemd, waardoor ook zij representatief zijn voor de vakfiches. Het beheersingsniveau van de vraagstelling in de examens is voldoende gedifferentieerd. De ontwikkeling van gesloten toetsvragen volgens het verwachte beheersingsniveau in het digitale examensysteem staat weliswaar nog niet volledig op punt. De afstemming op de eindtermen geschiedenis voldoet voor de onderdelen 'historisch referentiekader' en 'kennis van en inzicht in de meest kenmerkende feiten en ontwikkelingen van de historische samenlevingen binnen de verschillende socialiteitsdomeinen'. De integratie van 'historische vaardigheden' voldoet voor vaardigheden zoals 'situeren in het historische referentiekader' en 'werken en redeneren met bronnen'. In de examens komen voldoende toetsvragen voor waarbij de deelnemers historische informatie uit bronnen moeten situeren, verwerken of interpreteren. De eindtermen 'vaardigheden in verband met de methodologische onderbouwing', zoals vermeld vooraan in de vakfiches, zijn niet expliciet uitgewerkt in de toetsmatrijzen. Hier stuit de vakgroep op de beperkingen van het digitale examensysteem en de keuze voor gesloten vragen. In de formulering van de eindtermen staan werkwoorden die het beheersingsniveau bepalen, zoals 'de leerlingen kunnen omschrijven', 'duiden', 'toelichten', 'vragen of conclusies formuleren', 'vraagstelling ontwikkelen'. Hoewel er een positieve evolutie merkbaar is in de vraagstelling over bronnen, is het toch duidelijk dat gesloten vraagstelling moeilijk of niet toelaat 'het denken en redeneren over bronnen' op bovenvermelde beheersingsniveaus te evalueren. In de tweede graad aso maakt de vakgroep niet optimaal gebruik van de gelegenheid om in de enkele open vragen vooral dergelijke vaardigheden te toetsen. In de derde graad bso worden de examens schriftelijk afgenomen. De vraagstelling stemt overeen met de leerinhouden in de vakfiche. De verschillende inhoudelijke componenten komen voldoende geproportioneerd voor in de vraagstelling (historisch referentiekader, Belgische samenleving, internationale samenleving). Behalve doelstellingen over informatieverwerving en -verwerking bevat de vakfiche weinig of geen doelstellingen bij de vermelde leerinhouden. Dit maakt het moeilijk om het beheersingsniveau te bepalen bij de vraagstelling. In de toetsontwikkeling bewaakt de vakgroep wel de spreiding van de vragen over alle leerinhouden, de variatie in de vraagstelling en het beheersingsniveau. Dit gebeurt weliswaar niet strikt vanuit uitgetekende examenmodellen en -scenario's. Positief is dat heel wat vragen vertrekken vanuit de verwerking van informatiebronnen, waardoor ook de doelstellingen informatieverwerving en -verwerking aan bod komen. Voor de doelgroep bso zijn sommige vragen over de leerinhouden in de vakfiche veeleer theoretisch en missen ze herkenbare concrete en functionele contexten. De afstemming op de eindtermen voldoet voor de cluster 'tijd- en ruimtebewustzijn', maar in mindere mate voor de cluster 'maatschappelijk en ethisch bewustzijn, weerbaarheid en verantwoordelijkheid'. In de vakfiche zijn er

	wel leerinhouden opgenomen over arbeidsrecht, sociale wetgeving en rechtspraak, maar ontbreken verwijzingen naar de betrokken eindtermen van PAV. De vraagstelling over deze leerinhouden is veeleer gericht op algemene kennis en toepassingen dan op concrete en functionele toepassingen in het teken van maatschappelijke verantwoordelijkheid en weerbaarheid. De actualisering van de vakfiche op korte termijn kan dit probleem verhelpen. In de tweede graad aso en de derde graad kso/tso laten de doordachte opbouw van de examenmodellen en -scenario's en de scoringswijzers of beoordelingsmodellen een zuivere meting toe. De examens zijn voldoende omvangrijk en de instructies bij de toetsvragen zijn doorgaans eenduidig. In de derde graad bso zijn de examens eveneens gevarieerd samengesteld. Ze zijn voldoende omvangrijk en de meeste toetsvragen zijn duidelijk geformuleerd. In alle examens stemmen het aantal vragen en de puntenverdeling per component overeen met de toegekende gewichten. Er zijn instructies voor het betrouwbaar opstellen van toetsvragen (bijvoorbeeld instructies voor het formuleren van afleiders bij meerkeuzevragen). Het digitale examensysteem bevat parameters om de betrouwbaarheid van de toetsvragen na te gaan. Voor de derde graad bso ondersteunen de beoordelingsmodellen de betrouwbaarheid van de toetsvragen. De meeste examens bevatten veel tot zelfs uitsluitend gesloten vragen. Deelnemers kunnen bij sommige vragen gissen, waardoor de betrouwbaarheid van de antwoorden niet altijd gegarandeerd is. Het opstellen van digitale examens voor de tweede graad aso en de derde graad kso/tso is haalbaar, maar blijft een intensief werk. De toetsmatrijzen en de vragendatabank bieden een houvast en inspiratie voor de toetsontwikkelaars. De betrokken medewerkers krijgen voldoende ondersteuning om te leren werken volgens de methodiek van de digitale toetsontwikkeling. De examenmodellen en -scenario's en de vragendatabank maken het mogelijk verschillende examens van een gelijkaardig beheersingsniveau samen te stellen en te organiseren. Het digitale examensysteem zorgt er mede voor dat de beoordelingswijzers en -criteria niet te complex zijn. Voor de derde graad bso zijn de samenstelling en de organisatie van de schriftelijke examens heel arbeidsintensief. Dit probleem wordt nog versterkt door de nood aan veel examenreeksen met verschillende examens omwille van het grote aantal deelnemers. Momenteel zijn er onvoldoende medewerkers met de nodige ervaring en deskundigheid voor het opstellen van toetsvragen voor de derde graad bso. Daardoor verloopt de kwaliteitsbewaking er minder systematisch als in de andere graden of onderwijsvormen. De vakgroepverantwoordelijke maakt duidelijke werkafspraken met de externe medewerkers voor de ontwikkeling van de toetsvragen. De toetsmatrijzen en beoordelingsmodellen bevatten voldoende informatie en referentiegegevens voor een transparante opbouw van de examens. Er zijn duidelijke afspraken over de gewichten en het aantal vragen per component, de verwachte beheersingsniveaus

	en de puntenverdeling per vraag. Ook voor de deelnemers zorgt de informatie in de vakfiches en op de examenkopijen voor voldoende transparantie.
Toetsafname en beoordeling *Validiteit* *Betrouwbaarheid* *Haalbaarheid* *Transparantie*	In de tweede graad aso en de derde graad kso/tso gebeurt de toetsafname volledig digitaal. In de derde graad bso zijn er schriftelijke examens. De duur van het examen is 120 minuten. Uit analyse blijkt dat voor 90 % van de deelnemers deze tijdsduur volstaat. Voor zorgkandidaten biedt de examencommissie compenserende of ondersteunende maatregelen aan, onder andere meer tijd en aangepaste presentatievorm van de vraagstelling. De doeltreffendheid van deze maatregelen is nog niet geanalyseerd. Voor de beoordeling van de examens bewaakt de vakgroep voldoende de validiteit, betrouwbaarheid en transparantie. In geval van digitale examens sluit de beoordeling logisch aan bij de examenmodellen en -scenario's in de toetsmatrijzen. De beoordeling van de examens verloopt volgens de gewichten per component die op voorhand vastgelegd zijn en ook in de vakfiches vermeld staan. Elke vraag staat op één punt. Het aantal vragen per component staat in verhouding tot het gewicht dat aan de respectieve component is toegekend. Voor de derde graad bso, waar niet met toetsmatrijzen gewerkt wordt, zijn het aantal vragen en de puntenverdeling ook in verhouding tot de gewichten die aan elke component toegekend zijn. De puntenverdeling per vraag is afgestemd op het aantal deelvragen of het aantal gegevens dat het antwoord moet bevatten. In geval van digitale examens gebeurt ook de beoordeling van de gesloten vragen digitaal. Correctoren beoordelen de open vragen in de tweede graad aso en de schriftelijke examens in de derde graad bso. Om de gelijkgerichtheid aan te sturen, stelt de vakgroep beoordelingsmodellen op met vermelding van de correcte antwoorden en mogelijke correcte antwoorden in geval van open vragen. De beoordelingsmodellen bevatten ook duidelijke richtlijnen en criteria voor de puntentoekenning naargelang het soort vragen of antwoorden. Wanneer de correctoren twijfelen of eventuele fouten in de beoordelingsmodellen vaststellen, moeten zij daarover communiceren met de vakverantwoordelijke. Ondanks de richtlijnen en beoordelingsmodellen stelt de vakverantwoordelijke nog verschillen in de beoordeling vast in geval van open vragen. De vakverantwoordelijke communiceert hierover gericht met de betrokken correctoren.
Evaluatie van de toets *Validiteit* *Betrouwbaarheid* *Haalbaarheid* *Transparantie*	De vakgroep besteedt veel aandacht aan de evaluatie van de toetsvragen in het teken van de kwaliteitsverbetering van de examinering. Deze gebeurt door middel van verschillende acties of input, zoals de screening van de toetsvragen door de vakverantwoordelijke en de medewerkers, de analyse van de digitale examens volgens de parameters ingebouwd in het digitale systeem, de analyse van de resultaten van de deelnemers, de feedback van de correctoren en de opmerkingen van de deelnemers bij inzage. De screening gebeurt op basis van een screeningswijzer met aandacht voor de afstemming van de toetsvragen op de examenmodellen en -scenario's en op de inhouden in de vakfiches en de eindtermen. Ook het beheersingsniveau en de moeilijkheidsgraad per vraag komen aan bod in de screening. De parameters in het digitale examensysteem laten toe heel wat gegevens te analyseren met

	betrekking tot de differentiatie in de scores en de kwaliteitskenmerken van de toetsvragen. De resultaten van de deelnemers voor het geheel van het examen en voor afzonderlijke toetsvragen worden voor de digitale examens systematisch en voor de schriftelijke examens geregeld geanalyseerd. De correctoren geven niet systematisch feedback, maar als dit gebeurt, wordt deze informatie gebruikt voor bijsturing van de toetsvragen. Ook de opmerkingen van de deelnemers bij inzage worden geregistreerd en desgevallend gebruikt voor de bijsturing van toetsvragen. De evaluatie levert informatie op die betrekking heeft op validiteit, betrouwbaarheid, haalbaarheid en transparantie. Het kwaliteitsdenken volgens de cyclus Plan-Do-Check-Act is duidelijk herkenbaar in de evaluatie van de examens en de toetsvragen. Het leidt daadwerkelijk tot kwaliteitsverbetering van de examinering.
Inzage *Haalbaarheid* *Transparantie*	De inzage in de examens verloopt conform de organisatie van de inzage voor alle vakken. Deelnemers die voor geschiedenis niet geslaagd zijn, kunnen op geplande inzagemomenten hun examen inkijken. Ze merken welke vragen ze niet correct hebben beantwoord en kunnen desgevallend hierover opmerkingen formuleren. De opkomst is doorgaans groot, waardoor het verwerken van de opmerkingen een intensief werk is. De meeste opmerkingen hebben betrekking op de beoordeling van open vragen. De opmerkingen worden geregistreerd in het teken van eventuele bijsturing van toetsvragen of van het beoordelingsmodel bij de toetsvragen. De feedback naar de betrokken deelnemers is beperkt tot een standaardformulering met vermelding of de score al of niet bijgestuurd wordt op basis van de opmerking. Er is geen inhoudelijke feedback bij de opmerkingen. Daarmee is die voor de deelnemers niet altijd transparant. Onderbouwing van de scores en de gemaakte fouten is er enkel in geval van formele betwisting.
Kwaliteitsbewaking van de examinering	
Vakgroepwerking *Expertiseopbouw* *Expertise-uitwisseling* *Kwaliteitsbewaking* *Innovatie*	De vakgroep is samengesteld uit één interne medewerker, die cluster- en vakverantwoordelijke is, en verschillende externe medewerkers voor toetsontwikkeling en -screening en voor correctie. De werving van externe medewerkers verloopt door middel van centrale oproepen en (informele) netwerking. Er is een blijvende nood aan deskundige toetsontwikkelaars, screeners en correctoren en dit vooral in de derde graad bso. De vakverantwoordelijke slaagt er wel in de beschikbare medewerkers in te zetten voor die opdrachten, waarvoor ze de meeste ervaring en expertise hebben. De vakgroepwerking sluit volledig aan bij de visie, de beleidslijnen, de organisatorische en inhoudelijke afspraken van de examencommissie. In een verbeteractieplan vermeldt de vakgroep de prioritaire actiepunten die inhoudelijk aansluiten bij de ambitiebepaling van de organisatie. De vakgroep slaagt erin planmatig heel wat van deze actiepunten te realiseren. De vakverantwoordelijke volgt frequent vakinhoudelijke en vakdidactische nascholing en neemt heel wat vakliteratuur door. Voor de externe medewerkers is de intern georganiseerde professionalisering beperkt tot praktische en inhoudelijke informatie over de opdracht, vorming over het digitale

	evaluatiesysteem en een jaarlijks aanbod van enkele workshops. De opkomst van de externe medewerkers bij deze workshops is laag. Uit een gesprek met enkele externe medewerkers blijkt dat de opdracht binnen de examencommissie hen aanzet tot professionalisering over evaluatiepraktijk. Zij ervaren het ook als een win-winsituatie. Het formeel overleg in de vakgroep is op dit moment beperkt tot één vergadering per werkjaar. Er is wel heel wat communicatie en overleg tussen de vakverantwoordelijke en de respectieve externe medewerkers over de concrete opdrachten. Overleg tussen de externe medewerkers gebeurt veeleer zelden. Met het oog op de uitwisseling van ervaringen en expertise, meer samenwerking en gelijkgerichtheid, onder andere bij de correctie van open vragen, is daar nochtans behoefte aan. De vakgroep heeft voldoende oog voor de kwaliteitsbewaking van de examens en de beoordeling. De recente zelfevaluatie met het instrument kwaliteitsborging als referentie toont aan dat ze over voldoende zelfevaluerend vermogen beschikt en op de hoogte is van de prioritaire verbeterpunten. Alle beschikbare gegevens worden aangewend en geanalyseerd om de kwaliteit van de examinering te bewaken en waar nodig bij te sturen. De vakgroep is zich ook voldoende bewust van de gegevens en acties die ontbreken om de kwaliteitsbewaking nog gerichter te kunnen uitvoeren. De vakgroep vertoont dynamiek en werkt planmatig aan verbeterpunten en nieuwe acties. De verdere digitalisering van de examens en de optimalisering van de toetsvragen in het digitale systeem zijn prioritaire actiepunten. Zo denkt de vakgroep concreet aan de evaluatie van de competenties en de historische vaardigheden aangaande het redeneren over bronnen. Een ander prioritair actiepunt is de actualisering van de vakfiche geschiedenis in de derde graad bso volgens de afspraken over de verkaveling van de eindtermen PAV. Een volgende fase is de ontwikkeling van de examinering volgens een toetsmatrijs en de digitalisering van de examens in de derde graad bso. Deze acties komen tegemoet aan de nood om de examinering in de derde graad bso kwaliteitsvoller en haalbaar te organiseren en op te volgen.

5.4. Huishoudkunde

Beoordeling

Voor zowel TV (Technisch Vak) als PV (Praktijkvak) Huishoudkunde (HHK) voldoen de toetsontwikkeling, toetsafname en beoordeling en de evaluatie van de toetsing aan de kwaliteitscriteria. De procedure en de mogelijkheden voor inzage van de examens zijn duidelijk voor de kandidaten.

De kwaliteitsbewaking voldoet, de vakgroep maakt werk van innovatieve en ontwikkelingsgerichte acties.	
Kwaliteit van de examinering.	
Toetsontwikkeling *Validiteit* *Betrouwbaarheid* *Haalbaarheid* *Transparantie*	Sinds februari van dit jaar wordt het examen TV Huishoudkunde digitaal afgenomen. Het examen vertoont duidelijke linken met de vakfiche. De leerinhouden komen voldoende in het examen aan bod. Het aantal vragen per onderdeel is echter niet altijd evenwichtig verdeeld. Dit komt door de verplichting om minimum veertig vragen te gebruiken per examen en door het beperkte aantal beschikbare vragen in de vragendatabank. Het initiatief tot uitbreiding van de vragendatabank vergt nog wat tijd want er is een nieuwe vakfiche die ingaat op 1 mei 2018. Tevens is er slechts één externe medewerker betrokken bij het opstellen van de vragen en moet de vakverantwoordelijke de beschikbare tijd verdelen over een aantal vakken waardoor het ontwikkelingsproces langzaam verloopt. De digitale examens bevatten eenduidige, duidelijke instructies. Voor de vraagstelling stellen zich nog een aantal werkpunten. Zo zijn de veelvuldige gesloten vragen, meerkeuzevragen en invulvragen niet altijd afgestemd op het vereiste beheersingsniveau, de leefwereld van de kandidaten en de te bereiken competenties. Zowel de vakverantwoordelijke als de opsteller zijn zich hiervan bewust en ze werken momenteel aan een meer representatieve vraagstelling, rekening houdend met zowel het beheersingsniveau als de moeilijkheidsgraad over de componenten heen. Voor PV Huishoudkunde krijgen de kandidaten ongeveer twee weken op voorhand een duidelijke opdracht waarbij zij aan de hand van een schriftelijke voorbereiding een kookopdracht uitwerken. De opdracht vermeldt een aantal praktische en inhoudelijke richtlijnen en is voldoende afgestemd op de vakfiche. De bundel bevat ook een overzicht van de criteria die tevens een zelfevaluatie-instrument vormen. Tijdens het praktijkexamen voeren de kandidaten hun praktische proef uit. De proef bestaat uit het uitvoeren van de voorbereide opdracht en een mondelinge toelichting bij het serveren van de gerechten. Het praktijkexamen is dan ook valide en transparant. De vakgroep kan de link met het theoretische examen nog versterken door de integratie van een aantal gemeenschappelijke doelstellingen in de opdracht te concretiseren.
Toetsafname en beoordeling *Validiteit* *Betrouwbaarheid* *Haalbaarheid* *Transparantie*	De kandidaten krijgen tijdig en voldoende informatie over de organisatie en het verloop van de examens. Voor TV hebben zij de mogelijkheid om gebruik te maken van voorbeeldexamens ter kennismaking met de gehanteerde vraagstelling. Het werken met digitale examens heeft organisatorische en tijdbesparende voordelen. Het nadeel is echter het beperkte gebruik van open vragen en competentiegerichte opdrachten. Zowel de examens voor TV als PV HHK geven een procentueel gewicht per onderdeel weer. De bepaling van het gewicht gebeurt aan de hand van het aantal leerinhouden per onderdeel. Het examenformulier bevat geen puntenverdeling per vraag, waardoor het examen aan transparantie inboet. Bij TV is de waardebepaling per gestelde vraag voor de invul- en meerkeuzevragen bepaald op een punt per juist antwoord. Hierdoor staat de beoordeling niet altijd evenredig tot het gewicht van de doelstellingen in de vakfiche.

	Bij afwijkende resultaten neemt de vakgroepvoorzitter een taak op als interne corrector. Zij bewaakt hierbij de gelijkgerichte beoordeling. Het praktijkexamen HHK vindt plaats op een goed bereikbare locatie. Het lokaal voldoet aan de nodige voorwaarden om de proef vlot af te leggen en te beoordelen. Het examen is competentiegericht zoals verwacht vanuit de vakfiche. Via de informatiebundel zijn de kandidaten op de hoogte van de meeste criteria en van de te behalen deelscores. De beoordelingscriteria beantwoorden meestal aan de doelstellingen van de vakfiche. Bij het beoordelen van de schriftelijke voorbereiding en de uitvoering van de proef, maken de examinatoren gebruik van uitgewerkte criteria en afspraken voor intern gebruik. Waar nodig stellen zij functionele bijvragen aan de kandidaten. Niet alle criteria zijn zichtbaar of zijn voldoende concreet uitgeschreven in de gehanteerde bundel, waardoor de te bereiken doelstellingen soms minder transparant zijn. De examinatoren overleggen regelmatig om de gelijkgerichte beoordeling te bewaken. De kandidaten krijgen na de proef mondelinge feedback die de bevindingen weergeeft en de eventuele werkpunten verklaart.
Evaluatie van de toets *Validiteit* *Betrouwbaarheid* *Haalbaarheid* *Transparantie*	De vakgroepverantwoordelijke zet een aantal tools (TiaPlus, Edumatic Item analyse, toetsmatrijs…) in om de examens te evalueren. Het gebruik van de screeningsinstrumenten biedt voldoende mogelijkheden om het examen en de gehanteerde vragen te analyseren en af te stemmen op de vakfiche, de correcte moeilijkheidsgraad en het juiste beheersingsniveau. De opstart van een boomstructuur met representatieve vragen per onderdeel is erop gericht om een voldoende en gevarieerde vraagstelling in te zetten bij de verschillende examens. Omwille van het beperkte tijdsbestek, het klein aantal examens en het lage aantal kandidaten tot hiertoe, kunnen er nog onvoldoende conclusies getrokken worden uit de screenings. Het verder uitwerken en onderzoeken van de resultaten vraagt hierdoor nog aandacht. Er stellen zich geen problemen met betrekking tot de haalbaarheid van de toets. Intern onderzoek wijst uit dat de kandidaten voldoende op de hoogte zijn van de organisatie en het verloop van de examens en dat ze hun examen ruim binnen de voorziene tijd afleggen. De maximumgrens van acht kandidaten voor het praktijkexamen stelt de examinatoren in staat om alle kandidaten behoorlijk en binnen de voorziene tijd te beoordelen. De vakgroep wil nog meer inzetten op screenen en begeleiden van de externe medewerkers bij het opstellen van examenvragen en op uitbreiding van de databank voor HHK. Voor TV HHK ligt het slaagpercentage aan de lage kant. Vanuit een bevraging van de kandidaten blijkt de voornaamste factor voor het niet slagen, de inschatting van de moeilijkheidsgraad van de studierichting Sociale en technische wetenschappen (STW). De kandidaten schatten het belang van een goede kennis van de leerinhouden en de verwachtingen van het praktijkexamen verkeerd in. Zij nemen daardoor vaak onvoldoende voorbereid deel aan de examens.

Inzage *Haalbaarheid* *Transparantie*	De kandidaten hebben het recht hun examens in te kijken tijdens een inzagemoment. De procedure van het inzagerecht is duidelijk omschreven in het examenreglement. Bij inzage van de digitale examens verschijnen de gegeven antwoorden en de correcte oplossing naast elkaar. Kandidaten krijgen op elke bemerking die ze formuleren op een inzagemoment, een standaardantwoord binnen enkele werkdagen. Feedback op vragen of opmerkingen is dan ook heel beperkt, waardoor er weinig transparantie is voor de deelnemers. Opmerkingen worden individueel bekeken en bijgehouden, de scores worden aangepast indien relevant. Het aantal vragen tot inzage blijft veeleer beperkt. Bij de praktijkexamens kunnen de kandidaten hun evaluatiefiche inzien en krijgen zij ter plekke mondelinge feedback door de examinatoren waardoor de nood aan inzage zeer beperkt tot nihil is.
Kwaliteitsbewaking van de examinering.	
Vakgroepwerking *Expertiseopbouw* *Expertise-uitwisseling* *Kwaliteitsbewaking* *Innovatie*	Gelet op het kleine aantal medewerkers voor het vak huishoudkunde zijn de formele overlegmomenten beperkt tot driemaal per jaar. Daarnaast zijn er, meestal telefonisch en per mail, verschillende contacten waarin expertise-uitwisseling een belangrijk item vormt. De overgang naar digitale examens en de kleine vakgroep voor het vak HHK remmen de vernieuwing van de vakfiche en van de evaluatievorm af. De betrokkenen volgen op regelmatige basis vormingen in functie van evalueren, vraagstelling en diversiteit. Dit met het oog op ontwikkelingsgerichtheid onder meer in functie van de nieuwe vakfiche, de verdere uitbouw van digitale examens en het meer competentiegericht evalueren in de toekomst. De agendapunten van de vakgroepvergaderingen en de zelfevaluatie van de vakgroep tonen aan dat er voldoende aandacht gaat naar kwaliteitsbewaking en innovatie. Er is een duidelijke overeenkomst merkbaar met de bevindingen vanuit dit onderzoek en sterktes en knelpunten opgenomen in het actieplan van de vakgroep.

5.5. Boekhouden / Economie

Beoordeling Voor de beide vakken voldoet de toetsontwikkeling niet. De examens boekhouden zijn onvoldoende valide en representatief. De examens economie zijn onvoldoende evenwichtig samengesteld. Voor het deelexamen 'algemene economie' leidt een sterke herleiding van de punten tot verminderde transparantie. De toetsafname en beoordeling voldoen voor alle onderzochte vakken. Ook de evaluatie van de toetsen op vraagniveau is voldoende kwaliteitsvol. De evaluatie van de toetsen op een evenwichtige samenstelling, samenhang en validiteit van de onderdelen is onvoldoende systematisch. De kandidaten krijgen wel voldoende inzage. De vakgroep kent een kwaliteitsvolle ontwikkelingsdynamiek waarbij innovatie en expertise-uitwisseling een belangrijk onderdeel vormen. De kwaliteitsbewaking binnen elk vak is voldoende uitgeschreven. De doeltreffendheid van en de reflectie over deze afspraken vormen nog een uitdaging.
Kwaliteit van de examinering

Toetsontwikkeling *Validiteit* *Betrouwbaarheid* *Haalbaarheid* *Transparantie*	Het vak economie is opgesplitst in twee schriftelijke deelexamens 'algemene economie' en 'bedrijfseconomie' met een respectievelijke weging van 60 % en 40 %. Het examen boekhouden wordt digitaal afgenomen. Voor de beide deelexamens economie sporen de evaluatievormen globaal voldoende met de vakfiches. Enkel de grafische voorstelling en de grafische toelichting van bepaalde doelstellingen wordt minder bevraagd. Binnen het vak boekhouden belemmert de huidige evaluatievorm het vaardigheidsgerichte karakter van het vak. De streefdoelstelling van 70 % vaardigheidsgerichte vragen uit de betrokken toetsmatrijs wordt niet gehaald. Bovendien bemoeilijkt het huidige digitale examensysteem de evaluatie van een aantal doelstellingen op het vereiste beheersingsniveau. Het zelfstandig kunnen verwerken van bepaalde boekhoudkundige verrichtingen of het bijhouden van boekhoudkundige gegevens met behulp van een boekhoudpakket komen niet in de evaluatie voor. Ook het opstellen van een inventaris, balans, proef- en saldibalans, btw-aangifte of resultatenrekening wordt om dezelfde reden niet bevraagd. Dit betekent dat het examen boekhouden onvoldoende valide en representatief is. De beide deelexamens economie, waarvan er telkens slechts één examenversie is in het kalenderjaar 2017, zijn onvoldoende evenwichtig samengesteld. Zo worden bepaalde onderdelen van de vakfiches niet bevraagd. Voor de examens algemene economie gaat het over de onderdelen 'economische kringloop' en 'geld- en kapitaalmarkt'. Voor de examens bedrijfseconomie gaat het over de onderdelen 'organisatie' en 'marktpraktijken en consumentenbescherming'. Andere onderdelen worden dan weer over- of ondergewaardeerd in vergelijking met de aangegeven gewichten binnen de vakfiches of toetsmatrijs. De vakverantwoordelijke werkt momenteel aan een vernieuwde examenversie die tegemoetkomt aan de bovenstaande werkpunten. Binnen de afgenomen examenversies boekhouden komen verschillende specifieke doelstellingen rond overlopende rekeningen, oprichtingskosten, IVA, FVA, geldbeleggingen, kapitaal, reserves en winstbelastingen niet aan bod. Het examen boekhouden is voldoende evenwichtig samengesteld. Voor het deelexamen 'algemene economie' leidt een sterke herleiding van de punten tot verminderde transparantie en zorgt dit voor een extrapolatie van het resultaat. In het digitale examen boekhouden staat geen puntenverdeling bij de vraag vermeld. Binnen de vakgroep zijn er heldere afspraken over de toetsontwikkeling en kwaliteitsvol toetsen. De verschillende vakverantwoordelijken doen een beroep op externe opstellers, om specifieke toetsvragen te ontwikkelen. Het aantal opstellers verschilt naargelang het vak en de onderwijsvorm. Voor het gedeelte boekhouden binnen de derde graad tso zijn echter geen externe ontwikkelaars beschikbaar. De vakverantwoordelijken geven aan dat het vinden van voldoende kwalitatieve externe medewerkers moeilijk verloopt.
Toetsafname en beoordeling	Bij de toetsafname (schriftelijk en digitaal) zijn toezichthouders aanwezig die niet over vakexpertise beschikken. Er zijn echter duidelijke richtlijnen over de

Validiteit *Betrouwbaarheid* *Haalbaarheid* *Transparantie*	organisatie en het concrete verloop van de examens. De kandidaten zijn tijdig op de hoogte van de inhoud en het verloop van de examens. Een eventuele mondelinge afname, enkel bij zorgkandidaten met specifieke vereisten, gebeurt door de vakverantwoordelijke. De digitale examens boekhouden kennen een geautomatiseerde beoordeling. De examens economie worden geëvalueerd door verschillende (externe) correctoren die elk een deelexamen verbeteren. Hiervoor doen ze een beroep op een scorings- en beoordelingswijzer waarin de evaluatiecriteria en puntenverdeling kwaliteitsvol zijn uitgewerkt. De correctoren hebben hiermee voldoende inzicht in de beoordelingscriteria om gelijkgericht te evalueren. Toch laten de evaluatiecriteria nog interpretatiemogelijkheden toe bij open vragen. Er is geen systematische kwaliteitscontrole op het verbeterwerk van de externe correctoren wat de gelijkgerichtheid bij het verbeterwerk negatief kan beïnvloeden. Enkel bij herhaaldelijke betwistingen wordt hiervoor een specifieke kwaliteitscontrole uitgevoerd.
Evaluatie van de toets *Validiteit* *Betrouwbaarheid* *Haalbaarheid* *Transparantie*	De vakverantwoordelijke verzamelt na een kwaliteitscontrole de verschillende toetsvragen in een vragendatabank. Toetsvragen die na afname voor discussie zorgen, worden stelselmatig aangepast of verwijderd. Voor het vak economie ontbreekt een systematische kwaliteitscontrole op de evenwichtige samenstelling van de examens. Voor de meeste vakken is een gerichte kwaliteitsbewaking op de haalbaarheid, het evenwicht, de samenhang en de validiteit van de onderdelen en het geheel nog onvoldoende systematisch. Deze bewaking gebeurt door elke vakverantwoordelijke afzonderlijk zonder aftoetsing bij interne of externe medewerkers. Binnen alle onderzochte handelsvakken ligt het slaagpercentage van de examens beduidend lager dan het gemiddelde slaagpercentage van de andere vakken binnen de graad. De vakgroep is zich hiervan bewust en probeert via een intensieve kwaliteitsbewaking op vraagniveau hierop een antwoord te vinden.
Inzage *Haalbaarheid* *Transparantie*	De kandidaten kunnen via een inzagemoment in het examencentrum hun behaalde deelresultaten en de generieke modeloplossing digitaal inkijken. Bij de schriftelijke examens moeten de kandidaten zelf de koppeling maken tussen hun geformuleerde antwoord, de deelscore en de modeloplossing. Dit heeft als gevolg dat sommige kandidaten hierdoor onvoldoende zicht krijgen op hun eigen tekorten in functie van hun verdere leerproces. De kandidaten hebben de mogelijkheid om per toetsvraag de evaluatie te laten herbekijken. De vakverantwoordelijke oordeelt vervolgens enkel of deze betwisting terecht is en past al dan niet de score aan. Hij of zij geeft geen vakinhoudelijke feedback op de resultaten van de kandidaat. Na deze procedure heeft de kandidaat nog een mogelijkheid tot beroep.
Kwaliteitsbewaking van de examinering door de vakgroep	
Vakgroepwerking *Expertiseopbouw*	De cluster 'Economie & Organisatie' bestaat uit vijf vakverantwoordelijken waarvan drie de functie vanaf dit schooljaar hebben opgenomen. Maandelijks is er een clusteroverleg waarbij elke vakverantwoordelijke beurtelings de agenda

Expertise-uitwisseling *Kwaliteitsbewaking* *Innovatie*	bewaakt (timing, agendapunten …). Organisatorische aspecten bepalen echter een groot deel van de agenda ten koste van de kwaliteitszorg. De kwaliteitsbewaking binnen elk vak is uitgeschreven in verschillende draaiboeken en procedures. De doeltreffendheid van en de reflectie over deze afspraken vormen nog een uitdaging. Momenteel kent de vakgroep een grote ontwikkelingsdynamiek waarbij de herziening van het bso-aanbod het zwaartepunt vormt. Daarnaast vormen de vaardigheidsgerichte optimalisatie van de vakfiches en de verdere digitalisering van examens een belangrijke tijdsbesteding. Hierdoor komt een gerichte kwaliteitsbewaking van de evaluatiepraktijk in bepaalde vakken in het gedrang. Bovendien zal de invoering van vakoverschrijdende competenties binnen bepaalde studierichtingen een aanpassing vergen in de organisatie van de huidige vakgerichte werking van de cluster. De vakverantwoordelijken geven blijk van een grote bereidheid om zich na te scholen. Ze volgen vakgerichte nascholingen waarbij ze de opgedane expertise uitwisselen binnen de vakgroep en deze indien mogelijk implementeren binnen hun werking. Voor de externe medewerkers zijn een paar keer per schooljaar facultatieve overlegmomenten gepland waarin ad hoc een aantal items besproken worden. Een gericht professionaliserings- en evaluatiebeleid in functie van kwaliteitsverhoging is onvoldoende uitgewerkt. De cluster kent het merendeel van haar werkpunten en heeft deze neergeschreven in een kwaliteitsvol zelfevaluatiedocument. De cluster beschikt over voldoende professionaliteit en engagement om de in dit verslag genoemde uitdagingen aan te gaan.

6. Sterke punten

- De visie en de systematiek om de examens af te stemmen op de wettelijk bepaalde referentiekaders.
- De duidelijke procedures en afspraken voor de ontwikkeling en de organisatie van de examens.
- De doelgerichte ambitiebepaling van het team toetsing met een kwaliteitsvolle, stapsgewijze kwaliteitsborging van de toetsontwikkeling.
- De open en creatieve geest waarmee de medewerkers de toetsontwikkeling aanpakken.
- De inzet en de professionaliteit van de medewerkers en de initiatieven om de professionaliteit te borgen en waar nodig te vergroten.
- De veranderingscapaciteit en de veranderingsbereidheid van de organisatie met oog voor een efficiënte inzet van mensen en middelen.
- De systematische kwaliteitsbewaking van de examens in de meeste vakken.
- De responsiviteit van de vakgroepen ten aanzien van vastgestelde knelpunten.
- De openheid van de vakgroepen voor externe feedback.
- De inzet van de vakverantwoordelijken als draaischijf voor een kwaliteitsvol toetsproces en een kwaliteitsvolle vakgroepwerking.

7. Voorstellen tot bijsturing

- Stuur de toetsontwikkeling bij voor de vakken boekhouden en economie en voor wiskunde in de eerste graad.
- Maak van de systematische kwaliteitsbewaking van de examenvragen en de examens een absolute prioriteit.
- Herbekijk waar nodig de manier van evalueren in functie van een valide evaluatie van de eindtermen of doelstellingen.
- Zoek naar mogelijkheden om strategieën en vakgebonden attitudes op te nemen in de evaluaties.
- Bouw de datagaring en -analyse verder uit vanuit de zorg voor kwaliteit.
- Investeer in een vlotte, interne communicatie tussen het team toetsing en het team organisatie en planning.
- Zorg voor een proactieve en strategische planning binnen het team organisatie en planning.
- Betrek de externe medewerkers systematisch bij het ontwikkelingstraject van de examencommissie.
- Zoek naar oorzaken waarom kandidaten niet komen opdagen op examens en neem gepaste maatregelen om het absenteïsme te verminderen.
- Profileer de examencommissie nog meer als expertisecentrum om zo doelgericht gemotiveerde, externe medewerkers te werven.

8. Advies

1) De examencommissie voldoet aan de wettelijke vereisten zoals bepaald in de codex secundair onderwijs.

2) De examencommissie bewaakt in voldoende mate de kwaliteit op organisatieniveau. De kwaliteitsbewaking verloopt voldoende systematisch. Er zijn veel sterke punten en enkele punten ter verbetering. De examencommissie kent deze verbeterpunten en onderneemt acties ter verbetering. Het geheel voldoet aan de verwachting.

3a) Voor de onderzochte vakken is de examinering voldoende kwaliteitsvol. Er zijn nog enkele punten ter verbetering, zeker voor boekhouden en economie en het onderdeel meetkunde in wiskunde in de eerste graad, maar algemeen wegen de sterke punten zwaarder door, met inbegrip van een aantal duidelijke voorbeelden van goede praktijk. Het geheel voldoet aan de verwachting.

3b) De vakgroepen bewaken in voldoende mate de kwaliteit van de examinering. Er zijn veel sterke punten maar de systematiek van de kwaliteitsborging is niet altijd gegarandeerd.